

PÕLLUMAJANDUSUURINGUTE KESKUS
AGRICULTURAL RESEARCH CENTRE

Majandusarvestuse alused väiketootjale

2022

Projekti teostaja: Põllumajandusuuringute Keskuse maamajanduse analüüsi osakond
Töögrupi koosseis: Marju Aamisepp, Helle Persitski, Urve Kaio
Fotode autor: Janek Laanemäe

Autoriõigus kuulub Põllumajandusuuringute Keskusele, varalised õigused kuuluvad materjali tellijale.
Materjal valmis Maaeluministeeriumi ning Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) tellimusel.
Kõik autoriõigused on kaitstud. Tegevust toetab Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (EAFRD)
„Teadmussiirde programm põllumajanduse, toidu ja maamajanduse valdkonnas“ raames.
Antud töö andmete kasutamisel või tsiteerimisel tuleb viidata allikale.

LISAINFO JA KONTAKT

Põllumajandusuuringute Keskus
Maamajanduse analüüsi osakond
Jäneda, Tapa vald 73602, Lääne-Virumaa
E-post: marju.aamisepp@pmk.agri.ee

ISBN 978-9916-9802-1-7 (pdf)

Sisukord

SISUKORD	3
KASUTATUD LÜHENDID	4
FINANTSARVESTUSE PÕHIMÕISTED	5
SISSEJUHATUS	6
ETTEVÕTLUSVORMID	8
MAJANDUSARVESTUSE OLEMUS	13
FINANTSARVESTUS	16
Finantsarvestuse korraldamine ettevõttes	17
Majandustehingute registreerimine	18
Majandusaasta aruanne	20
Raamatupidamise aastaaruanne	21
Põllumajandusettevõtte majandusarvestuse eripärad	25
KULUARVESTUS	26
MAKSUDE ARVESTUS	29
AUDIITORKONTROLL	32
JUHTIMISARVESTUS	34
EELARVESTUS	37
KATTETULU MEETOD PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTTE TEGEVUSE EELARVESTAMISEL	38
Kattetulu taimekasvatuses	42
Kattetulu loomakasvatuses	43
Kogu ettevõtte kattetulu	45
FINANTSANALÜÜS	47
Finantsanalüüsi koostamiseks kasutatavad infoallikad	49
Finantsanalüüsi meetodid	50
Horisontaal- ja vertikaalanalüüs	50
Finantssuhtarvude analüüs	51
PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE MAJANDUSTULEMUSTE ANALÜÜS	56
KOKKUVÕTE	58
KASULIKUD INFOALLIKAD	62
Lisa 1. Ettevõtte bilansi horisontaalanalüüs	63
Lisa 2. Ettevõtte kasumiaruande horisontaalanalüüs	64
Lisa 3. Ettevõtte bilansi vertikaalanalüüs (varade ja kohustiste struktuur ja toimunud muutused)	65
Lisa 4. Ettevõtte kasumiaruande vertikaalanalüüs	66
Lisa 5. Ettevõtte finantssuhtarvude analüüs	67
Lisa 6. Näide: Põllumajandustootja majandustulemuste analüüs	68

Kasutatud lühendid

AS	Aktsiaselts
EBIT	Maksude eelne kasum (<i>Earnings Before Interest and Taxes</i>)
EFS	Eesti Finantsaruandluse Standard
EL	Euroopa Liit
FADN	Põllumajandusliku raamatupidamise andmevõrk (<i>Farm Accountancy Data Network</i>)
FSDN	Põllumajandusettevõtete kestlikkuse andmevõrk (<i>Farm Sustainability Data Network</i>)
FIE	Füüsilisest isikust ettevõtja
IFRS	<i>International Financial Reporting Standards</i>
OÜ	Osaühing
PP	Protsendipunkt. Leitakse kahe protsendimäära vahena
PMK	Põllumajandusuuringute Keskus
ROA	Varade puhasrentaablus (<i>Return on Assets</i>)
ROE	Omakapitali tootlus (<i>Return on Equity</i>)
RPS	Raamatupidamise seadus
RTJ	Raamatupidamise Toimkonna juhendid

Finantsarvestuse põhimõisted¹

MAJANDUSTEHING on raamatupidamiskohustuslase tehtud tehing, kolmandate isikute vaheline tehing või raamatupidamiskohustuslast puudutav sündmus, mille tagajärjel muutub raamatupidamiskohustuslase vara, kohustiste või omakapitali koosseisus.

RAAMATUPIDAMISKOHUSTUSLANE on Eesti Vabariiki ühe avalik-õigusliku isikuna (riik), kohaliku omavalitsuse üksus, iga Eestis registreeritud era- või avalik-õiguslik juriidiline isik, füüsilisest isikust ettevõtja ja Eestis registreeritud välismaa äriühingu filiaal.

RAAMATUPIDAMISARVESTUS on majandusarvestuse süsteem ettevõtte tasandil, peegeldades ettevõtte varasid, nende moodustumise allikaid ja nendega seonduvaid tehinguid.

MAJANDUSARVESTUS on nii majandusinformatsiooni töötlemise süsteem kui ka protsess, mille käigus toimub majandusinformatsiooni selgitamine, mõõtmine ja edastamine info kasutajale, kusjuures edastatav info peab kasutajatel võimaldama teha põhjendatud otsuseid.

ALGDOKUMENT on majandustehingu toimumist tõendav kirjalik tõend, millel peavad olema vajalikud andmed.

VARA on raamatupidamiskohustuslase kuuluv rahaliselt hinnatav asi või õigus. Vara kajastatakse bilansis aktivapoolel. Varad on näiteks raha nii kassas kui pangas, ostjatelt laekumata summad ja ostetud kaubad laos, mis ootavad mahamüümist, ehitised, masinad ja inventar ning maad ja metsad.

TULU on aruandeperioodi sissetulekud, mille tekkimisega kaasneb varade suurenemine või kohustiste vähenemine ja mis suurendavad raamatupidamiskohustuslase omakapitali, välja arvatud omanike tehtud sissemaksed omakapitali.

KULU on aruandeperioodi väljaminekud, millega kaasneb varade vähenemine või kohustiste suurenemine ja mis vähendavad raamatupidamiskohustuslase omakapitali, välja arvatud omanikele tehtud väljasmaksed omakapitalist.

KASUM (kahjum) – raamatupidamiskohustuslase aruandeperioodi tulude ja kulude vahe.

KOHUSTIS on raamatupidamiskohustuslasel lasuv rahaliselt hinnatav võlg.

KAPITAL on ettevõtte varade moodustamise allikate nimetus, mis võivad olla laenatud ehk võõrkapital või ettevõtte omanikele kuuluv kapital ehk omakapital.

VÕÕRKAPITAL on ettevõtte varade moodustamise ajutiste allikate nimetus.

OMAKAPITAL (ehk netovara) on raamatupidamiskohustuslase vara ja kohustiste vahe.

BILANSS on raamatupidamisaruanne, mis kajastab teatud kuupäeva seisuga raamatupidamiskohustuslase finantsseisundit (vara, kohustisi ja omakapitali).

KASUMIARUANNE (tulude ja kulude aruanne) on raamatupidamisaruanne, mis kajastab raamatupidamiskohustuslase aruandeperioodi majandustulemust (tulusid, kulusid ja kasumit või kahjumit).

¹ Raamatupidamis- ja infoportaal: [Majandusarvestuse põhimõisted](#)

Sissejuhatus

Käesolev väljaanne annab ülevaate, millised on enamlevinud ettevõtlusvormid Eestis ja millest juhinduda, kui tuleb nende vahel valida. Ettevõtlusega alustades on vaja selgeks teha, mida kujutab endast majandusarvestus. Majandusarvestus peab olema sisse seatud vastavuses ettevõtte suuruse ja tegevusvaldkonnaga. Mikro- ja väikeettevõtjatele on tehtud teatud lihtsustusi võrreldes keskmise suurusega ja suureettevõtjatega. Kuigi mõned majandusarvestuse komponendid on vabatahtlikud, ei tähenda see siiski seda, et need on mittevajalikud.

Finants- ehk raamatupidamisarvestus on kohustuslik igale Eestis registreeritud juriidilisele isikule ja füüsilisest isikust ettevõtjale. Eesti äriühingutes kasutatakse majandustehingute registreerimisel tekkepõhist arvestust, FIEde raamatupidamine võib olla kassapõhine. Tekkepõhise arvestuse korral tuleb majanduste-

hinguid kajastada vastavalt majandustehingu toimumisele, sõltumata sellest, kas sellega seotud raha on laekunud või välja makstud. Kassapõhine arvestus on majandustehingute kajastamine vastavalt majandustehinguga seotud raha laekumisele või väljamaksmisele.

Raamatupidamiskohustuslane peab üldjuhul oma raamatupidamise aastaaruandes kasutama raamatupidamise seaduse lisas 1 toodud bilansiskeemi. Mikro- ja väikeettevõtjate lühendatud aastaaruannetes võib bilanss olla esitatud lühemal või pikemal kujul, lähtudes raamatupidamise seaduses sätestatud nõuetest ja võimalustest.

Eestis on lubatud kaks eri kasumiaruande skeemi, mis on ära toodud raamatupidamise seaduse lisas 2. Väiketootjale sobib pigem skeem 1, mille kohaselt

rühmitatakse kulud nende iseloomu järgi (kaubad, toore, materjal, ja teenused, tööjõukulud, põhivarade kulum jne).

2017. aastal jõustunud uue raamatupidamise seaduse järgi ei pea mikro- ja väikeettevõtted majandusaasta aruande koosseisus rahavoogude ja omakapitali muutuse aruannet esitama.

Raamatupidamise aastaaruande audit või aastaaruande ülevaatus on kohustuslik neile raamatupidamiskohustuslastele, kelle aruandeaasta näitajatest müügitulu või tulu, varade väärtus bilansipäeva seisuga ning töötajate keskmine arv ületavad teatud piiri.

Juhtimisarvestus on küll ettevõttele vabatahtlik, kuid siiski oluline majandusarvestuse komponent, mis toetub finantsarvestuse süsteemile. Juhtimisarvestus tuleb iga ettevõtte puhul luua individuaalselt, pidades silmas just konkreetse ettevõtte ja tema tegutsemisvaldkonna eripära, juhtkonna infovajadust ning lahendamist ootavaid võimalikke probleeme.

Eelarvestamisel on oluline roll ettevõtte tegevuse planeerimisel, eelarvestamise protsessis tuvastatakse eesmärkide elluviimiseks vajalike ressursside olemasolu, täpsustatakse strateegiaid ja tegevusi ning ressursse nende elluviimiseks.

Finantsanalüüsi eesmärgiks on avastada ettevõtte finantsseisundis kõik nõrgad kohad, mis võivad tulevikus probleeme tekitada ning leida eelised, millest võib ettevõtte tulevikus tulu saada. Finantsanalüüsiga antakse hinnang ettevõtte finantsilisele olukorrale möödunud ajaperioodil, hetkeseisuga või ka tulevikus oodatava finantsolukorra kohta.

Majandusaasta aruanne on ettevõtte visiitkaart, mis on kättesaadav kõigile ja soovi korral võib igäüks ettevõtte tegelikku olukorda analüüsida. Usaldusväärse tulemuse annab ainult reaalset olukorda kajastavate andmete põhjal tehtud analüüs. Kui analüüsitava aruannetes on olulised vead, näiteks kui kasum on ülehinnatud, on sisuliselt kogu analüüs vale ning sellest tehtud järeldused võivad kasu asemel hoopis kahju tuua.

Ettevõtlusvormid

Ettevõtlusega alustamisel tuleb kõigepealt otsustada, milline ettevõtlusvorm on sobivaim. Valikut mõjutavad ennekõike kavandatav tegevusala ning sellega seotud riskid ja vajadused, aga samuti ka rahalised ressursid ja eesmärgid.

Ettevõtlusvormid erinevad üksteisest peamiselt järgmistest tunnustest osas:

- nõutava osakapitali suurus ja sissemakse viis;
- osanike vastutuse põhimõtted, suurus ja osakaal;
- äriühingu juhtimisorganid ja otsustusprotsessid, esindusõigus;
- igapäevase tegevuse korraldamise lihtsus (nt raamatupidamine);
- äriühingu auditeerimise nõuded².

Levinumad ettevõtlusvormid Eestis on **osaühing** (OÜ), **aktsiaselts** (AS) ja **füüsilisest isikust ettevõtja** (FIE).

Kõige levinum ettevõtlusvorm on osaühing. Osaühingu eelisteks teiste ettevõtlusvormide ees on:

- lihtne ja kiire registreerimine;
- suhteliselt madal nõutud osakapital (2500 eurot);
- puudub osanike isiklik varaline vastutus osaühingu kohustuste eest.

Osaühingut esindab ja juhib juhatus. Juhatusel võib olla üks või mitu liiget, juhatuse täpsema töökorra võib ette näha põhikirjas või juhatuse/nõukogu otsusega. Juhatus liikmed on usaldusisikud, kellele omanikud on usaldanud oma investeeringu ja ühingu vara selle väärtuse suurendamise eesmärgil. Juhatus

² Riigiportaali: [Ettevõtlusvormide võrdlus](#)

liikmetele on küll antud teatav tegevusvabadus, kuid pannakse ka kohustus järgida ühingu huve ning olla lojaalne ja hoolas ühingu suhtes, mida nad esindavad. Juhatuse liikme valimise, tagasikutsumise, volituste tähtaja, lojaalsus- ja hoolsuskohustuse jm sätestab Äriseadustik.

Kui osaühingu osakapital on vähemalt 25 000 eurot ja mitterahalise sisse makse väärtus ületab 1/10 osakapitalist või kui sellise osaühingu kõik mitterahalised sisse maksed moodustavad kokku üle poole osakapitalist, peab mitterahalise sisse makse väärtuse hindamist kontrollima audiitor.

Osaühingu asutamiseks tuleb sõlmida asutamisleping ja kinnitada põhikiri³. Asutamisleping ja sellega kinnitatud põhikiri peab olema notariaalselt tõestatud. OÜ asutamisel nn kiirmenetluses on võimalik kasutada tüüpdokumente, mis on kättesaadavad äriregistri infosüsteemis. Sel juhul asendab tüüppõhikiri notariaalset asutamislepingut ja selle lisana kinnitatud põhikirja.

OÜ äriregistrisse kandmise avaldusele tuleb lisada kõigi juhatuse liikmete notariaalselt kinnitatud nõusolekud juhatuse liikmeks olemise kohta. Kui osaühing asutatakse kiirmenetluses, nõukogu liikmete ja audiitori olemasolu korral ka nende digiallkirjastatud nõusolek nõukogu liikmeks või audiitoriks olemise kohta.

Osaühingu äriregistrisse kandmise avaldusele tuleb lisada panga- või makseasutuse teatis osakapitali rahalise sisse makse tegemise kohta või mitterahalise sisse makse korral sisse makse osaühingule üleandmise leping ja selle väärtust tõendavad dokumendid.

Osaühingut saab asutada ka ilma osakapitali sisse makseta tingimusel, et ühingu osakapital ei ole suurem kui 25 000 eurot. Osakapitali sisse maksmata saab asutada osaühingu üksnes füüsiline isik või mitu füüsilist isikut. Sisse makseta asutamine ei vabasta osanikke siiski sisse maksu tegemisest ja see tuleb teha pärast osaühingu asutamist. Seadus ei sätesta kindlat aja-

vahemikku, millal peab sisse makse tegema, küll aga peavad osanikul sellisel juhul arvestama, et nad vastutavad teatud ulatuses oma enda varaga ühingu eest. Kuni sisse maksete täieliku tasumiseni kõigi osanike poolt ei või osaühing suurendada ega vähendada osakapitali, samuti ei või osaühing teha osanikele ühtegi väljamakset, sh dividende. Väljamakse tegemise keeld ei hõlma osanikule makstavat töötasu ega muid tasusid. Samas võivad osanikud sisse makse kohustuse täita ka kasumi arvel, nähes kasumi jaotamise otsuses ette kasumi kasutamise sisse makse tasumiseks.

Aktsiaselts on kõrgeima kapitalinõudega (vähemalt 25 000 eurot) ettevõtlusvorm, mis peab omama mitmetasandilist juhtimisstruktuuri⁴.

ASi eelised:

- võimalus noteerida ettevõtte börsil;
- võimalus kaasata lai ring aktsionäre;
- sobiv suuremahuliseks ettevõtluseks;
- aktsionär ei vastuta isiklikult aktsiaseltsi kohustuste eest.

³ Riigiportaal: [Osaühingu asutamine](#)

⁴ Riigiportaal: [Aktsiaseltsi asutamine](#)

Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine sobib kõige paremini nendele, kes alustavad tegevust üksi või koos perega. FIE registreerimine on lihtne, kuid FIE vastutab ettevõtlusega tekkinud kohustuste eest kogu oma isikliku varaga. Alates 1. jaanuarist 2009 peavad kõik FIE-d enne tegevuse alustamist taotlema enda kandmist äriregistrisse⁵. Maksu- ja tolliameti peetavas maksukohustuslaste registris FIEsid enam ei registreerita. Äriregistrisse kandmiseks võib esitada digiallkirjastatud kandeavalduse ettevõtjaportaali⁶ kaudu või notariaalselt kinnitatuna kohtu registriosakonnale⁷.

Levinumate ettevõtlusvormide võrdlus on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Levinumate ettevõtlusvormide võrdlus⁸

Ettevõtlusvorm	Minimaalne algkapital (euro)	Varaline vastutus	Juhtimine
FIE	puudub	FIE vastutab kohustuste eest kogu oma varaga	Juhtorganid puuduvad
Osaühing	2 500	Osanik ei vastuta isiklikult osaühingu kohustuste eest; kui osakapitali sissemakset ei ole veel tasutud, vastutab osanik osaühingu ees osaühingu kohustuste eest tasumata sisse-makse ulatuses	OÜ kohustuslik juhtorgan on juhatus; osaühingul peab olema nõukogu ainult siis, kui see on ette nähtud osaühingu põhikirjas; osaühingu kõrgeim juhtimista-sand on osanike koosolek
Aktsiaselts	25 000	Aktsionär ei vastuta isiklikult aktsiaseltsi kohustuste eest	ASi kõrgeim juhtorgan on aktsio-näride üldkoosolek; aktsiaseltsil peavad olema juhatus ja nõukogu

⁵ Riigiportaali: FIEks registreerimine

⁶ Ettevõtjaportaal

⁷ Äriregister: Kohtu registriosakond

⁸ Riigiportaal: Ettevõtlusvormide võrdlus

Äri alustamisel, kasvatamisel ning eksporditegevuse arendamisel toetavad ettevõtjaid maakondlikud arenduskeskused, kus pakutakse tasuta nõustamist, korraldatakse koolitusi ja teabepäevi, abistatakse toetuste leidmisel ja taotluste kirjutamisel. Ka juba kogenud ettevõtja saab arenduskeskusest abi, kui on

plaan liikuda oma toodete või teenustega välisurule. Nõustajad aitavad leida ekspordivõimalusi ja koostööpartnereid, korraldavad messikülastusi ja ettevõtete kontakteise jpm.

Äriühingute liigitus suuruse järgi on toodud tabelis 2.

Tabel 2. Äriühingute liigitus suuruse järgi⁹

Ettevõtja	Tingimused
Mikroettevõtja	Äriühing, mille näitajad vastavad kõikidele järgmistele tingimustele: varad kokku kuni 175 000 eurot, kohustised ei ole suuremad kui omakapital, üks osanik, kes on ka juhatuse liige, ja kelle müügitulu on aruandeaastal kuni 50 000 eurot
Väikeettevõtja	Äriühing, mille näitajatest võib aruandeaasta bilansipäeval vaid üks ületada järgmisi tingimusi: varad kokku 4 000 000 eurot, müügitulu 8 000 000 eurot ja keskmine töötajate arv aruandeaasta jooksul 50 inimest
Keskmise suurusega ettevõtja	Äriühing, mille näitajatest võib aruandeaasta bilansipäeval vaid üks ületada järgmisi tingimusi: varad kokku 20 000 000 eurot, müügitulu 40 000 000 eurot ja keskmine töötajate arv aruandeaasta jooksul 250 inimest
Suurettevõtja	Äriühing, mille näitajatest aruandeaasta bilansipäeval vähemalt kaks ületavad järgmisi tingimusi: varad kokku 20 000 000 eurot, müügitulu 40 000 000 eurot ja keskmine töötajate arv aruandeaasta jooksul 250 inimest

⁹ Riigiportaal: [Ettevõtete liigitus suuruse järgi](#)

Mikro- ja väikeettevõtjad võivad Eestis alates 01.01.2016 ja hiljem algavate majandusaastate kohta koostada täismahus raamatupidamise aastaaruande asemel lühendatud raamatupidamise aastaaruande.

Mikroettevõtja lühendatud majandusaasta aruanne koosneb kahest põhiaruandest: lühike bilanss ja kasumiaruanne ning kuni 3 lisa. Mikroettevõtja, kes kasutab võimalust koostada talle ette nähtud lühendatud majandusaasta aruannet, ei pea koostama tegevusaruannet.

Väikeettevõtja lühendatud majandusaasta aruanne koostatakse lähtuvalt Eesti finantsaruandluse standardist ning koosneb kahest põhiaruandest: detailne

bilanss ja kasumiaruanne ning kuni 9 lisa. Väikeettevõtja peab koostama ka tegevusaruande.

Keskmise suurusega ettevõtja ja suurettevõtja koostavad oma majandusaasta aruande vastavalt Eesti või rahvusvahelise finantsaruandluse standardi (EFS ja IFRS¹⁰) nõuetele ning see koosneb tegevusaruandest, neljast põhiaruandest ja keskmiselt 15 lisast.

Seega täismahus aastaaruanne – bilanss, kasumiaruanne, rahavoogude aruanne, omakapitali muutuste aruanne ja lisad – on kohustuslik üksnes keskmistele ja suurettevõtetele ning mittetulundusühingutele ja sihtasutustele.

¹⁰ Eesti Finantsaruandluse Standard (EFS) ja International Financial Reporting Standards (IFRS)

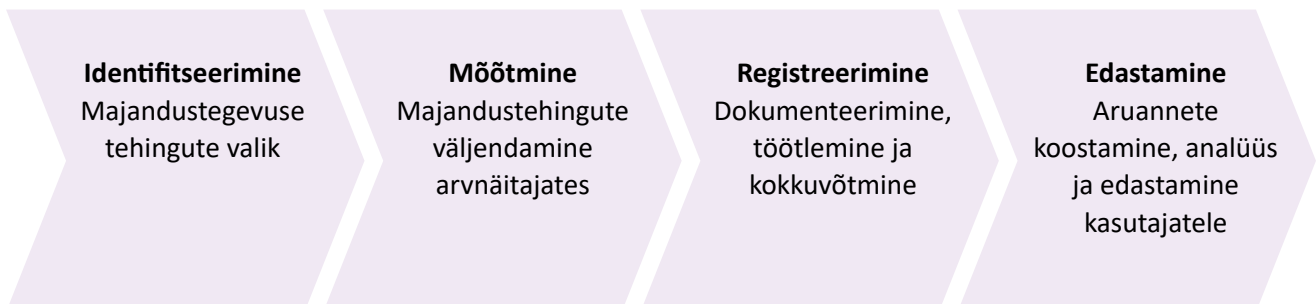

Majandusarvestuse olemus

Majandusarvestus on majandustehingutest tuleneva informatsiooni töötlemise süsteem, mille käigus toimub majandusinformatsiooni identifitseerimine, kogumine, mõõtmine, registreeri-

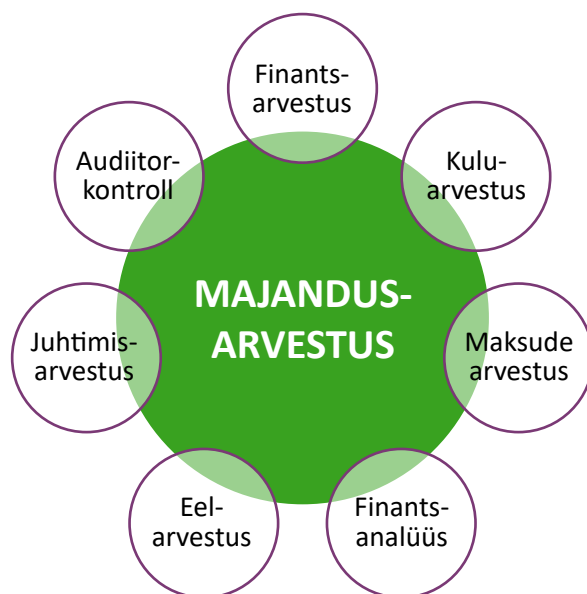
mine, töötlemine, edastamine ja tõlgendamine info kasutajatele (joonis 1).

Joonis 1. Majandusarvestuse protsess¹¹

¹¹ Pöld, I. Majandusarvestuse alused. 2012

Majandusarvestus koosneb erinevatest, kuid samas ka suures osas omavahel seotud komponentidest (joonis 2).

Joonis 2. Majandusarvestuse süsteem¹²

FINANTSARVESTUS ehk **RAAMATUPIDAMISARVESTUS** on majandusarvestuse osa ettevõtte tasandil, peegeldades ettevõtte varasid, nende moodustumise allikaid ja nendega seonduvaid tehinguid.

KULUARVESTUS jälgib kulude kajastamist ettevõtte finantsarvestuse protsessis (raamatupidamisaruanded jne) ja samuti kulude kogumist, süstematiseerimist ja analüüsimist (omahinna kalkuleerimine, hinnakujundus jne).

MAKSUDE ARVESTUS toimub vastavalt EV riiklikule seadusandlusele.

FINANTSANALÜÜS annab hinnangu ettevõtte finantsilisele olukorrale.

EELARVESTUS hõlmab ettevõtte finantsiliste eesmärkide püstitamist ja saavutuste esitamist rahalises väljenduses.

JUHTIMISARVESTUSE infosüsteem ühendab kõik finants- ja mittefinantsilise info liigid. Info on suunatud juhtkonnale, kes saavad tänu infole vastu võtta õigeid otsuseid ettevõtte majandustegevuse tõstmiseks. Juhtimisarvestus on kogu info identifitseerimise, koostamise, hindamise, rühmitamise, tõlgendamise jne protsess.

AUDITEERIMINE on ettevõtte majandustegevuse kohta käiva dokumentatsiooni kontroll eesmärgiga selgitada, kas ettevõtte on tegevust kajastanud õigesti ja vastavalt seadusandlusele.

Majandusarvestuse tulemusi kasutavad ettevõttevälised ja -sisesed infotarbijad. Väliseid infotarbijaid (aktsionärid, võlausaldajad, riigiametid jne) huvitab eelkõige ettevõtte kui terviku finantsseisund. Ettevõttesisesed infotarbijad (juhtkond, töötajad) vajavad majandusarvestusest saadavat informatsiooni igapäevaste juhtimisotsuste tegemiseks ja tulemuste hindamiseks.

¹² Teearu, A. Krumm, E. Ettevõtte finantsjuhtimine. 2005

Majandusinformatsioonist on huvitatud erinevad sihtrühmad, vajadus info osas põhineb nende finantsilises seotuses ettevõttega (tabel 3).

Tabel 3. Majandusinfo kasutajad¹³

Ettevõtja	Tingimused
Omanikud	Ressursside hindamine ja selle põhjal oma kapitaliosa suurenemise või vähenemise hindamine
Juhtkond	Tegevust planeerimine, vastuvõetud plaanide hindamine. Juhtkond peab omama kogu ettevõttes olevat informatsiooni
Investeeringud	Investeeringute vajaduse selgitamine
Töötajad	Huvitumine töökoha ja töötasu säilimise perspektiividest
Tarnijad	Analüüsimine, kas ettevõtte on suuteline õigeaegselt kohustusi tasuma
Analüütikud	Investoritele soovitude väljatöötamine
Laenuandjad	Krediidi kasutamise efektiivsuse ja ettevõtte usaldusväärsuse hindamine. Laenuandjatele peab olema kogu vajaminev info kättesaadav.
Kliendid	Lepingute täitmise jätkusuutlikkuse hindamine
Valitsus	Maksudega seotud infost huvitumine, toetamise vajaduse analüüsimine

¹³ Teearu, A. Krumm, E. Ettevõtte finantsjuhtimine. 2005

Finantsarvestus

Finantsarvestus põhineb raamatupidamisandmetel ja annab olulist informatsiooni ettevõtte finantsvõimekuse kohta. Finantsarvestuse ülesanne on info jagamine nii sise- kui välistarbijale ning on sisendiks juhtimis-, investeerimis- ja finantseerimisotsuste vastuvõtmisel¹⁴.

Tavaliselt koosneb see info möödunud perioodi kohta koostatud aruannetest, mille koostamiseks on kindlad reeglid ja tähtajad. Finantsarvestuse ja finantsaruannete koostamisel tuleb lähtuda muu hulgas konservatiivsuse kontseptsioonist, mille puhul tuleb aruandeid koostada ettevaatlikult ja kaalutletult¹⁵.

Finantsarvestuse peamine erinevus raamatupidamisest seisneb selle laiemas käsitluses: kui raamatupidamisarvestus keskendub pigem minevikuliste sündmuste kirjeldamisele, siis finantsarvestuses tehakse

põhjalikumaid analüüse ja hinnatakse ettevõtet kui tervikut, mis annab informatsiooni ettevõtte jätkusuutlikkuse kohta¹⁶.

Finantsarvestuse poolt pakutav info on ettenähtud kahele infotarbijate grupile: ettevõtte juhtkonnale ning ettevõtte tegevusest huvitatud, aga selles mitteosalevatele isikutele, nt aktsionärid, pangad, riigiinstitutsioonid jne.

Finantsarvestuse käigus selgitatakse välja kogu ettevõtte finantstulemus (kasum, kahjum) ning koostatakse raamatupidamise aruanded (kasumiaruanne, bilanss ja selle lisad). Üldjuhul koostatakse finantsaruanded majandusaasta kohta.

¹⁴ Tikk, J. Finantsarvestus. 2016

¹⁵ Alver, L, Alver, J. Finantsarvestus: põhikursus. 2017

¹⁶ heatava.ee: [Finantsarvestus](#)

Finantsarvestuse korraldamine ettevõttes

Raamatupidamise seadus (RPS)¹⁷ sätestab, et Eestis on raamatupidamiskohustuslaseks iga Eestis registreeritud era- või avalik-õiguslik juriidiline isik, füüsilisest isikust ettevõtja ja Eestis registreeritud välismaa äriühingu filiaal. Sama seadus paneb ka täpselt kirja, millised on nende ettevõtete kohustused:

- korraldada raamatupidamist nii, et oleks tagatud aktuaalse, olulise, objektiivse ja võrreldava informatsiooni saamine raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustulemusest ja rahavoogudest;
- dokumenteerida kõiki oma majandustehinguid;
- kirjendada algdokumentide või nende põhjal koostatud koondokumentide alusel kõiki oma majandustehinguid raamatupidamisregistrites;
- koostada ja esitada majandusaasta aruanne ning muud finantsaruanded käesolevas seaduses ja teistes õigusaktides sätestatud korras;
- säilitada raamatupidamise dokumente.

Raamatupidamise ja finantsaruandluse korraldamise kohustus on majandusüksust juhtival omanikul või volitustega juhil, kes vastutab kogu majandustegevuse eest otseselt omaniku või omanike ees. Kohustuse hulka kuulub ka asjakohaste raamatupidamise sise-eeskirjade koostamine. Selle kohustuse täitmiseks võib ettevõtja tööle võtta raamatupidaja(d) või kasutada sisse ostetavat raamatupidamisteenust. Delegeeritud raamatupidamise korral peab juhatus teostama järelevalvet ja jääb lõppvastutavaks aruandluse õigsuse eest.

Raamatupidamise korraldamise kohustuse juurde kuulub ka püsiva maksejõuetuse tekkimisel õigeaegselt pankrotiavalduse esitamise ja ühingusse tehtud sissemaksete hindamise kohustus.

Raamatupidaja on asendamatu igas ettevõttes, ükski firma ei saa toimida ilma korrektse raamatupidamiseta. Raamatupidaja ülesandeks on ettevõtte

arvepidamine, finantsdokumentide korrashoid ja aruannete koostamine, majandustehingute kandmine registritesse või raamatupidamisprogrammi, raamatupidamislike dokumentide säilitamine jpm. Tänapäeval, kus raamatupidamistarkvarad arenevad kiiresti, jääb raamatupidajale üha suurem roll ka firma finantsnõustajana ja analüütikuna. Lisaväärtus, mis sellega ettevõttele kaasneb, on oluliselt suurem kui vaid regulaarne aruannete koostamine¹⁸.

Raamatupidaja tegevust reguleerib kutse-eetika ning alates 1. jaanuarist 2017 korraldatakse raamatupidamist vastavalt Eesti Finantsaruandluse Standardile (varem Eesti hea raamatupidamistava) ja rahvusvaheliselt tunnustatud standarditele. EFS on rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtetele tuginev finantsaruandluse nõuete kogum, mille põhinõuded kehtestatakse raamatupidamise seadusega (RPS) ning mida täiendavad raamatupidamise toimkonna juhendid (RTJ).

Oluline, et raamatupidaja tunneks ettevõtte eripära ning suudaks tagada objektiivsed hinnangud andmetele tuginedes. Raamatupidaja või finantsjuhi head analüütilised oskused annavad ettevõtte juhile partneri, kes suudab vastavalt aruandlusele teha põhjendatud soovitusi ning aitab ettevõtet suunata optimaalsete valikute suunas.

¹⁷ Raamatupidamise seadus

¹⁸ heatava.ee: Raamatupidamise ülesanded

Majandustehingute registreerimine

Majandustehingute kohta arvestuse pidamiseks on Eestis kaks erinevat süsteemi – tekkepõhine ja kassapõhine arvestus. Raamatupidamine Eesti äriühingutes on tekkepõhine, kuid FIE raamatupidamine võib olla kassapõhine.

Tekkepõhise arvestuse korral tuleb majandustehinguid kajastada vastavalt majandustehingu toimumisele, sõltumata sellest, kas sellega seotud raha on laekunud või välja makstud. Kassapõhine arvestus on majandustehingute kajastamine vastavalt majandustehinguga seotud raha laekumisele või väljamaksmisele¹⁹.

Iga tehing, mis tehakse, kajastatakse raamatupidamises: kust saadi raha ja mida osteti; kellelt laenu saadi, mis summa ja kui pikaks ajaks jne. Finantsarvestus toi-

mub arvepidamise kontodel kahekordse kirjendamise põhimõttel, koostatakse finantsaruanded ja analüüsitakse tulemusi.

Kuna kõik majandustehingud kantakse läbi alati kahelt seisukohalt, siis on tegemist kahekordse kirjendamisega. Majandustehingud registreeritakse kontodel kahekordse kirjendamise põhimõttel, st iga majandustehing kirjendatakse ühe konto deebetis ja teise konto kreditis samas summas. Kui määratakse kindlaks, millistest kontodest tuleb tehing läbi kanda ja millistes summades, siis on tegemist lausendiga (nimetatakse ka konteering, kirjend, kanne).

Eristatakse liht- ja liitlausendit. Kui tehing tuleb kanda ainult ühe konto deebetisse ja ainult ühe konto kreditis, siis on tegemist lihtlausendiga. Kui tehing kantakse ühe või mitme konto deebetisse ja ühe või mitme konto kreditis, siis on tegemist liitlausendiga.

Kontod avatakse aruandeperioodi algul bilansikirjete lõikes. Igale bilansikirjele võib avada ühe või mitu kontot. Kontosid on kahte liiki:

- Kontod, kus registreeritakse varas toimuvaid muudatusi, on aktivakontod;
- Ettevõtte kohustiste ja omakapitali muutumist kajastatakse passivakontodel.

Kontodel on alati kaks poolt: vasak pool deebet (D) ja parem pool kredit (K). Kontod avatakse aruandeperioodi algul bilansikirjete lõikes, kusjuures igale bilansikirjele avatakse üks või mitu eraldi kontot. Konto avamise, neile majandustehingute kirjendamise ja nende sulgemise kohta kehtib kolm seaduspärasust:

¹⁹ Baker, R. Raamatupidamise raudwara. 2017

- Algsaldod kirjendatakse konto sellele poolele, kus ta asub bilansis: a) aktivakonto algsaldo deebetisse, b) passivakonto algsaldo kreditisse;
- Varade sissetulek või kapitali suurenemine kantakse konto sellele poolele, kus on algsaldo. Varade väljaminek või kapitali vähenemine kantakse konto algsaldo vastaspoolele;
- Konto lõppsaldo asub algsaldo poolel.

Kronoloogiliseks registriks on päevaraamat, kuhu majandustehingud kirjendatakse kronoloogilises järjekorras st majandustehingute registreerimist nende toimumise ja dokumentidega vormistamise ajalises järjestuses. Raamatupidamiskirjend peab sisaldama järgmisi andmeid:

- majandustehingu kuupäev;
- raamatupidamiskirjendi järjekorranumber;
- debiteeritavad ja krediteeritavad kontod ja vastavad summad;
- majandustehingu lühikirjeldus;
- algdokumendi (koonddokumendi) nimetus ja number.

RPSi kohaselt koostab raamatupidamiskohustuslane kontoplaani (kontode loetelu) majandustehingute ja reguleerimiskannete kirjendamiseks. Kontoplaan on ettevõttes kasutatavate kontode loetelu. Info töötlemise hõlbustamiseks on kontodele omistatud numbrid, mis antakse kindla eesmärgiga ja plaani järgi. Kontode nimetused tulevad eelkõige bilansi ja kasumiaruande kirjetest.

Kontoplaani koostamisel arvestatakse:

- ettevõtte tegevusala;
- majandustehingute sisu;
- käibe- ja põhivarade jaotust;
- tulude ja kulude liike;
- kauba-, toodangu ja teenuste liike;
- majandustehingute kaudu seotud ostjaid ja tarnijaid;

- börsinõudeid (börsiettevõtted);
- organisatsiooni struktuurist tulenevate erinevate juhtimistasandite, kontrollorganite ja omanike sisemise infonõudeid;
- valitud kasumiaruande skeemi;
- õigusaktidest tulenevate infonõudeid;
- kasutatava arvuti tarkvara jne.

Raamatupidamiskohustuslane, v.a mikroettevõtja, on kohustatud koostama raamatupidamise sise-eeskirja, mis kehtestab kontoplaani koos kontode sisu kirjeldusega, reguleerib majandustehingute dokumenteerimist ja kirjendamist, algdokumentide käivet ja säilitamist, raamatupidamisregistrite pidamist, tulude ja kulude kajastamist kasumiaruandes, varade ja kohustiste inventeerimist, kasutatavaid arvestuspõhimõtteid ja informatsiooni esitusviisi, aruannete koostamise korda ning arvutitarkvara kasutamist.

Ettevõtja peab oma raamatupidamise sise-eeskirjas määratlema ka selle, kas ta on mikro- või väikeettevõtja, keskmise suurusega või suurettevõtja. See on väga oluline, sest arvestuspõhimõtetes ja aruande esitusviisides on olulisi erinevusi ning võimalik on teha ka valikuid.

Majandusaasta aruanne

Majandusaasta aruanne kirjeldab ettevõtte äritegevust ja see on kohustuslik dokument igale Eestis tegutsevale ettevõttele. Majandusaasta aruanne kajastab ettevõtte finantsolukorda, annab objektiivse ülevaate varadest ja kohustistest – seega annab huvigruppidele ülevaate majandustegevusest²⁰.

Juhatus koostab majandusaasta aruande pärast majandusaasta lõppu ja esitab selle koos kasumi jaotamise ettepanekuga osanikele. Osanikud otsustavad majandusaasta aruande kinnitamise ning juhatus esitab kinnitatud aruande äriregistrile. Majandusaasta aruanne tuleb esitada ka siis kui majandustegevust ei toimunud.

Majandusaasta aruande perioodiks on tavaliselt 12 kuud (1. jaanuar–31. detsember), kuid erandjuhtudel ka lühem või pikem, kuid mitte rohkem kui 18 kuud. Aruandeperiood ei pea alati kattuma kalendriaastaga. Aruanne esitatakse äriregistrile kinnitamiseks hiljemalt kuue kuu jooksul peale majandusaasta lõppu. Äriregister vaatab esitatud majandusaasta aruande läbi viie kuu jooksul peale selle esitamist.

Ettevõtte majandusaasta aruanne koosneb neljast põhiosast: tegevusaruanne, raamatupidamise aastaaruanne, audiitori järeldusotsus ja kasumijaotuse aruanne.

Tegevusaruandes antakse ülevaade ettevõtte olulisematest tegevustest ja saavutustest möödunud perioodil ja selgitatakse tulevikuplaane.

Raamatupidamise aastaaruanne annab ülevaate ettevõtte finantseerimis-, investeerimis- ja äritegevusest teatud perioodi jooksul ning ettevõtte finantsseisundist antud momendi seisuga.

Ettevõtted, kes ületavad etteantud norme (müügitulu, varade seis, töötajate arv), on kohustatud raamatupidamisaruande õigsuse kontrollimiseks ja sellele hinnangu andmiseks läbima audiitorkontrolli.

Majandusaasta aruanne peab olema korrektselt koostatud ning kajastama ettevõtte tegevust õigelt ja õiglaselt. Aruanne on kõigile huvilistele äriregistrist kättesaadav ning esindab ettevõtte tegevusvõimekust.

Enamasti ei asutata ettevõtteid täpselt majandusaasta esimesel kuupäeval. Seetõttu ongi raamatupidamise seaduses lubatud esimese majandusaasta pikkuseks kuni 18 kuud. Samasugune erand on lubatud üleminekul teisele majandusaastale või ettevõtte lõpetamisel. Kõigil nimetatud juhtudel võib majandusaasta olla ka lühem kui 12 kuud.

Oma esimeses majandusaasta aruandes koostab raamatupidamiskohustuslane algbilansi asutamiskoopäevaga, kus kajastub tema vara, kohustuste ja omakapitali suurus enne majandustegevuse alustamist või enne raamatupidamise kohustuse tekkimist.

²⁰ heatava.ee: [Majandusaasta aruanne](#)

Raamatupidamise aastaaruanne

Raamatupidamise aastaaruanne koosneb bilansist, kasumiaruandest, rahavoogude aruandest, omakapitali muutuste aruandest ja aastaaruande lisadest. Kui tavaliselt on majandusaasta aruandes nõutud kõikide numbriliste näitajate puhul võrdlusandmeid, siis kasumi- ja rahavoogude aruandes võrreldavaid arvnäitajaid ei esitata.

Bilanss

Bilanss on raamatupidamisaruanne, mis kajastab teatud kindla kuupäeva seisuga raamatupidamiskohustlase finantsseisundit (vara, kohustisi ja omakapitali). Bilanss on sisuliselt lihtne tasakaalumudel - tabel, millel on kaks poolt:

- **aktiva** poolel kajastatakse ettevõtte vara,
- **passiva** poolel kajastatakse kohustusi ja omakapitali.

Bilansi aktiva näitab ettevõtte varasid järjestatuna likviidsuse järgi, st algab kergemini rahaks muudetatavatest varadest. Bilansi passiva näitab nende varade finantseerimise allikaid, st milliste vahendite arvel on ettevõtte varad loodud. Vahe ettevõtte varade ja kohustiste vahel moodustab tema omakapitali.

Bilansis peab varade koguväärtus võrduma kohustiste ja omakapitali kogusummaga:

$$\text{VARA} = \text{KOHUSTISED} + \text{OMAKAPITAL}$$

Seega peavad aktiva ja passiva väärtus kokku olema võrdsed ning see seos peab alati kehtima. Praktikast leetaksegi omakapital, lahutades ettevõtte varadest kohustised ning saadud tulemus näitab, kui palju jääks omanikele alles pärast seda, kui ettevõtte kataks kõik oma kohustised.

Vara on raamatupidamiskohustuslasele kuuluvad rahaliselt hinnatavad asjad ja õigused, mis on bilansi vasakul pool järjestatud vastavalt likviidsusele. Mida likviidsemad on ettevõtte varad, seda vähem on tõenäoline, et satutakse makseraskustesse või koguni pankrotti²¹.

Bilansis olevad varad on jaotatud käibe- ja põhivaradeks:

- Käibevarad on reeglina lühema kasuliku elueaga ning kõige likviidsemad varad, näiteks raha, lühiajalised finantsinvesteeringud, varud. Kõige raskem on käibevaradest realiseerida varusid.
- Põhivarad seevastu on pikema kasuliku eluaega varad, mille likviidsus on madalam ning mis jagunevad omakorda materiaaleteks ja immateriaaleteks. Põhivara ei realiseerita reeglina lühiajaliste rahaprobleemide lahendamiseks.
- Materiaalsed põhivarad on näiteks pikaajalised finantsinvesteeringud, masinad ja seadmed ning kinnisvara.
- Immateriaalsed põhivarad on näiteks kaubamärkid, kontsessioonid, frantsiisid, patendid, litsentsid ning firma väärtus (*goodwill*) e. teisisõnu intellektuaalne omand.

Finantsaruandluses kajastatakse varad enamasti raamatupidamisväärtuses. Vastavalt rahvusvahelistele raamatupidamisstandarditele (IFRS) kirjendatakse raamatupidamises varad soetusmaksumuse järgi. Seega näitab vara raamatupidamisväärtus, kui palju vara soetamise hetkel maksis. Samas on vähetõenäoline, et likviidsete ning aktiivse järelturuga varade hind on erinevatel ajahetkedel muutumatu – hind sõltub pidevalt nõudlusest ja pakkumisest. Vara õiglase vää-

tuse parimaks näitajaks loetakse summat, mille eest on võimalik vahetada vara teadlike, huvitatud ja sõltumatute osapoolte vahelises tehingus. Turuväärtus on hind, millega sõltumatud, teadlikud ja kaalutlevad müüjad ja ostjad on hetkel nõus varaga võrdsetel alustel toimuvat tehingut teostama. Seega on alati oluline teada, missugusest väärtusest parasjagu räägitakse.

Kohustised e. võõrkapital on finantsvahendid, mis tuleb kokkulepitud perioodi jooksul tagasi maksta. Enamasti tuleb laenuks saadud kapitali eest maksta ka tasu e. intressi. Kohustised on järjestatud vastavalt sellele, millises järjekorras tuleb neid täita ning jagunevad lühi- ja pikaajalisteks. Lühiajalised kohustised tuleb tasuda hiljemalt aasta jooksul, pikaajaliste kohustiste tasumise tähtaeg on üle ühe aasta.

Omakapital on ettevõtte omanike vara, mis koosneb investeringutest ja jaotamata kasumist ning see on vara, mis jääb üle pärast kõikide kohustiste täitmist. Dividendid on puhaskasumi osa, mis ettevõtte aktsionäridele perioodiliselt välja makstakse.

Dividendide maksmise e. kasumi jaotamise kohustust ettevõtjal ei ole ning võlgade tagasimaksimine peaks olema kõrgema prioriteediga kui dividendide maksimine. Kui ettevõtte ei suuda laenatud vahendeid õigel ajal tagasi maksta, siis võivad võlausaldajad pöörduda kohtu poole ning halvimal juhul on tulemuseks saneerimine või isegi pankrot. Omakapitali raamatupidamisväärtus suureneb eelmiste perioodide jaotamata kasumi arvelt.

Raamatupidamiskohustuslane peab üldjuhul oma raamatupidamise aastaaruandes kasutama raamatupidamise seaduse lisas 1 toodud bilansiskeemi. Mikro- ja väikeettevõtjate lühendatud aastaaruannetes võib bilanss olla esitatud lühemal või pikemal kujul, lähtudes raamatupidamise seaduses sätestatud nõuetest ja võimalustest.

²¹ rahandus.ee: Bilanss

Kasumiaruanne

Kasumiaruanne on raamatupidamisaruanne, mis kajastab raamatupidamiskohustuslase aruandeperioodi tulude ja kulude vahet (kasumit või kahjumit):

$$\text{KASUM} = \text{TULUD} - \text{KULUD}$$

Tulud on aruandeperioodi sissetulekud, millega kaasneb varade suurenemine või kohustuste vähenemine ja mis suurendavad raamatupidamiskohustuslase omakapitali. Tuludeks ei loeta omanike poolt teostatud omakapitali sissemakseid.

Kulud on aruandeperioodi väljaminekud, millega kaasneb varade vähenemine või kohustuste suuremine ja mis vähendavad raamatupidamiskohustuslase omakapitali. Kuludeks ei loeta omanikele omakapitalist tehtud väljamakseid.

Kasumiaruanne ei kajasta tegelikke rahavoogusid, kuna kasumiaruandes sisalduvad kulude poolel mõned mitterahalised kirjed. Näiteks põhivara kulum ehk amortisatsioon (*depreciation*) peegeldab raamatupidaja arvamust, kui kiiresti seadmed kuluvad. Samasugusteks mitterahalisteks kuludeks on ka järgmisesse perioodi edasilükatud maksud.

Kui bilanss näitab ettevõtja hetkeseisu konkreetsel päeval, siis kasumiaruanne annab ülevaate kogu aruandeperioodist. Samas on kasumiaruanne bilansiga tihedalt seotud, kuna kirjutab detailselt lahti bilansi kirje "Aruandeperioodi kasum (kahjum)". Eestis on lubatud kaks eri kasumiaruande skeemi, mis on ära toodud raamatupidamise seaduse lisas 2. Väiketootjale sobib pigem skeem 1, mille kohaselt rühmitatakse kulud nende iseloomu järgi (kaubad, toore, materjal, ja teenused, tööjõukulud, põhivarade kulum jne)²².

Kasumiaruande skeemis 2 on ärikulud liigendatud otsarbitäpõhiselt (näiteks müüdü toodangu maksumus, turustuskulud, üldhalduskulud). Skeemi 2 on tavaliselt keerulisem rakendada, kuna kõikide ärikulude juures on vaja otsustada, millise ettevõtte funktsiooniga on nad seotud. Teatud kulud (näiteks tööjõukulud) tuleb proportsionaalselt jagada erinevate funktsioonide vahel. Skeem 2 alusel liigendatud kasumiaruanne annab aruande kasutajatele parema ülevaate erinevate funktsioonide kulukusest ettevõttes, samas on kulude jagamine funktsioonidele subjektiivne ning erinevate ettevõtete skeem 2 alusel koostatud kasumiaruanded ei pruugi omavahel olla võrreldavad.

Iga ettevõtja võib vabalt valida endale sobivama kasumiaruande skeemi, samas tuleks skeemi valikul lähtuda sellest, kumb skeem annab parema ülevaate ettevõtte majandustulemuse kujunemisest. Raamatupidamise sise-eeskirjas näidatakse ära kumba kasumiaruande skeemi kasutatakse. Andmete võrreldavuse huvides tuleks kord valitud kasumiaruande skeemi kasutada järjepidevalt.

²² rahandus.ee: [Kasumiaruanne](#)

Rahavoogude aruanne

Rahavoogude aruanne kajastab muutusi majandusüksuse rahavoogudes aruandeperioodi jooksul. Rahavood tuuakse välja põhitegevuse, investeerimistegevuse ja ka finantstegevuse kohta.

Rahavoogude aruanne koostatakse aruandeperioodi alguse ja lõpu bilansi kirjete muutuste põhjal ning on rühmitatud vastavalt rahavoogude eesmärgile kolmeks osaks: äritegevuse, investeerimistegevuse ning finantseerimistegevuse rahavood.

Rahavoogude aruande eesmärgiks on anda ülevaade ettevõtte genereeritavast ja tarbitavast rahast, finantseerimisallikatest ning muutustest ettevõtte käsituses oleva raha ja rahalähendite hulgas. Seetõttu pakub rahavoogude aruanne huvi nii ettevõtte omanikele/investoritele kui ka võlausaldajatele.

2017. aastal jõustunud uue raamatupidamise seaduse järgi ei pea mikro- ja väikeettevõtted majandusaasta aruande koosseisus rahavoogude aruannet ja omakapitali muutuse aruannet esitama. Küll aga teevad seda keskmise suurusega ja suurettevõtted, mittetulundusühingud ja sihtasutused sh korteriühistud.

FIE majandusaasta on alati kalendriaasta. FIE võib omal valikul pidada kassapõhist või tekkepõhist raamatupidamist. Äriregistrisse kantud FIE peab koostama äriregistris registreerimise kuupäeva seisuga ettevõtte bilansi, milles kajastatakse ettevõtte tegevuseks määratud ettevõtja vara.

Põllumajandusettevõtte majandusarvestuse eripärad

Põllumajandusettevõtte raamatupidamise eripära võrreldes tavapärase äriettevõttega on tingitud tootmistegevuse otsesest seotusest bioloogiliste protsessidega. Kuna tavaliste äriettevõtete arvestusprintsipiide rakendamine ei anna põllumajandusettevõtte varadest kõige täpsemat ülevaadet, on Eesti Raamatupidamise Toimkond välja töötanud juhendi eesmärgiga sätestada reeglid bioloogilise vara kajastamiseks raamatupidamise aastaaruannetes²³. Lisaks põllumajandusettevõtetele vajavad eespool nimetatud juhendit raamatupidamise aruannete koostamisel maaomanikest metsaomanikud ja metsamajandamisega tegelevad ettevõtted.

Väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele kehtiva rahvusvahelise raamatupidamisstandardi terminite järgi on bioloogiline vara taimne või loomne elusorganism, põllumajanduslik toodang on aga bioloogilisest varast saadav või eraldatav toodang. Näiteks lehmad on bioloogiline vara, saadud piim aga põllumajanduslik toodang.

Olemuselt liigitatakse bioloogilised varad lühi- ja pikaajaliseks bioloogiliseks varaks. Lühiajalised bioloogilised varad kajastatakse bilansis käibevara koosseisus, pikaajalised bioloogilised varad kajastatakse aga bilansis põhivara koosseisus.

Käibevarana kajastatakse bioloogilist vara, mida on võimalik müüa edasi või muuta põllumajanduslikuks toodanguks (tarbitavad bioloogilised varad).

Põhivarana kajastatakse sellist bioloogilist vara, mida hoitakse ettevõttes põllumajandusliku toodangu tootmise eesmärgil (tootvad bioloogilised varad).

Tarbitavaid bioloogilisi varasid on soovitatav liigitada valmidusastme järgi kas küpseteks (kui bioloogilist vara on mõistlik muuta põllumajanduslikuks toodanguks) või ebaküpseteks. Tootvaid varasid loetakse küpseteks siis, kui nad on võimelised tootma põllumajandustoodangut.

RTJ 7 „Bioloogilised varad” esitatud arvestuspõhimõtteid rakendatakse kuni põllumajandustoodangu eraldamise hetkeni bioloogilisest varast. RTJ 7 määrab kindlaks bioloogiliste varade hindamise ja kajastamise põhimõtted bilansis ning avalikustamise nõuded finantsaruannete lisades. Lisaks määrab RTJ 7 põhimõtted põllumajandusliku toodangu arvele võtmiseks raamatupidamisarvestuses vahetult pärast koristust. Põllumajandustoodangu saamise hetkest alates toimub põllumajandustoodangu varude arvestus RTJ 4²⁴ esitatud põhimõtete järgi.

Bioloogiliste varade ja varude korrektne kajastamine raamatupidamisarvestuses on väga oluline, et tagada finantssuhtarvude õigsus. Finantssuhtarvude korrasolekust sõltub suurel määral erinevate toetuste, laenude ja liisingute saamine.

²³ RTJ 7 „Bioloogilised varad”

²⁴ RTJ 4 „Varud”

Kuliarvestus

gapäevaselt ettevõtet juhtides on väga oluline omada infot, milline on ettevõtte toodete ja teenuste kasumlikkus. Kuliarvestus aitab välja selgitada toote või teenusega seotud kulud, et hinnata nende kasumlikkust ning teha hinnastamiseks ja ettevõtte edukaks tegutsemiseks vajalikke otsuseid. Kasumlikkuse analüüs näitab otseselt ära, milliste toodete ja teenuste müüki tasub pikas plaanis jätkata.

Kuliarvestuses tekkinud info on suunatud juhtkonna abistamiseks, et ettevõtte tegevust saaks paremini planeerida ja kontrollida. Kuliarvestuse sisseseadmiseks jagatakse raamatupidamises tulud ja kulud esiteks liikide kaupa kontodele, seejärel objektidele, millega tulud-kulud seotud on. Kuliarvestuse käigus toimub eelarvete, tegelike kulude, tegevuse kasumlikkuse analüüs²⁵.

Kuliarvestussüsteemi komponentideks on:

- Kululiigid – millised kulud esinevad ettevõttes, kuidas neid registreeritakse ja hinnatakse. Näiteks tööjõukulu, seadmete hooldus, ruumide rent jne. Väikeses ettevõttes on esialgu 5–10 jaotust täiesti piisav. Mida suuremaks ettevõtte kasvab ning mida rohkem on erinevaid tegevusi ja tooteid, seda rohkem on andmeid vaja ning seda keerulisemaks see jaotus läheb;
- Kulukohad – millistes ettevõtte struktuuri või tegevusprotsessi osades kulud tekivad, kuidas jaotuvad üldkulud;
- Kulukandjad – millega seoses kulu tekkis, erinevatele arvestusobjektidele tehtud kulude võrdlemine.

²⁵ Teearu, K. Kuliarvestuse põhimõtted tootmises, kaubanduses ja teenusettevõttes. 2015

Ettevõtte kulud võib jagada muutuv- ja püsikuludeks:

- Muutuvkulud muutuvad koos tegevuse mahu muutumisega (otsene materjalikulu, tehnoloogilise energia ja kütuse kulu jt);
- Püsikulud jäävad teatud ajaperioodi vältel erinevate tegevusmahtude puhul muutumatuks (hoonete amortisatsioon, rendikulud, bürookulud jt).

Tasakaalupunkt on tegevuse maht, kus tulud müügist katavad ära kõik kulud, sh nii muutuvkulud kui püsikulud. Tegevusmahu edasine kasv tähendab, et teenitakse kasumit.

Põllumajandussaaduste tootmiskulud jagunevad majandusliku otstarbe ja sisu järgi lõpetamata tootmise kuludeks ning jooksva aasta kuludeks. Lõpetamata tootmise mõiste sisu seisneb selles, et materjalid on tootmisprotsessi käigus juba ära tarvitatud, kuid valmistoodangu loomise protsess ei ole veel lõpule jõudnud. Näiteks on lõpetamata toodanguks talivilja külv, kus ettevõtte töötajate kaasabil teisenevad varutud seemned, väetised ja taimekaitsevahendid pärast külvi materjalidest lõpetamata toodanguks. Külvatud talivilili kuulub juba bioloogiliste varade koosseisu.

$$\text{JÄÄKTULU (contribution margin) = MÜÜGITULU – MUUTUVKULUD}$$

(nimetatakse tihti ka brutokasumiks)

$$\text{KATTETULU (gross margin) = KOGUTOODANGU VÄÄRTUS – MUUTUVKULUD}$$

Kasumlikkuse analüüs näitab ära, millised tooted, teenused ja kliendid toodavad kasumit, millised mitte. See võib tuua olulist selgust ka näiteks olukorda, kus ettevõttel on küll raha, kuid ei ole kasumit. Või vastupidi.

Kui kasumlikkuse analüüsi tulemusena selgub, et toode, teenus või klient on kahjumlik, siis on kaks võimalust – kas tõsta hinda või kui see ei ole võimalik, siis sellest loobuda. Kuid kui kasumlikkust eraldi ei analüüsita, siis ei pruugi ettevõtja isegi teada, et mõni tema toode või teenus ei ole pikas plaanis jätkamist väärt.

Põllumajanduses on tehtud kulude eripära tõttu toodangu omahinna arvestamine eriti keeruline.

Omahinna kalkuleerimisel tuleb kulud liigitada muutuv- ja püsikuludeks:

- Muutuvkulu on kulu, mis muutub seoses tootmismahu suurenemisega või vähenemisega, näiteks seemne-, kütuse-, väetisekulu, tulemuspalk jne;
- Püsikulu on kulu, mis ei ole sõltuvuses tootmismahust, näiteks juhatuse liikme töötasu, maa ja hoonete rendikulu jne.

Kui ettevõtte rendib juurde haritavat maad, peab ta seda rohkem varuma külviks seemet, kusjuures külvisenorm hektarile ei muutu. Seega tegevusmahu kasvamisel suurenevad muutuvkulud ja tegevusmahu kaanemisel vähenevad muutuvkulud, muutuvkulu ühe ühiku kohta jääb ühesuguseks. Masinate, hoonete, seadmete ja tööriistade soetamisel on tegemist püsikuluga, sest nendele tehtud kulu jääb ühesuguseks sõltumata sellest, kas toodetakse palju või vähe. Püsikulu ühe tooteühiku kohta on muutuv suurus, mida suurem on toodangumaht, seda väiksemaks muutub püsikulu ühe ühiku kohta. Püsikulud ei muutu seoses tootmismahu muutumisega. Nad jäävad ühesuguseks nii tootmismahu suurenemisel kui ka vähenemisel. Mida rohkem toodetakse, seda kasulikumat kasutatakse püsikuludele tehtud kulutusi.

Muutuv- ja püsikulud kokku moodustavad kogukulud. Sellist kulude liigitamise süsteemi kasutades saab omahinna leida järgmise valemiga:

$$\text{OMAHIND} = \frac{\text{KULUD KOKKU}}{\text{TOODETUD ÜHIKUTE KOGUS (ARV)}}$$

Omahinna arvutamisel on tegemist keskmisega, mis sõltub kasutatud ressursi ehk kulude summast ja tooteühikute või teenuste hulgast. Mistõttu omahinna arvutamisel võib tekkida arusaamine nagu kulude suurus sõltuks ainult toodetud ühikute hulgast. Toote või teenuse omahinna arvutamine ja selle kasutamine juhtimisotsusteks ei ole sageli ratsionaalne, sest see võib viia mõtted ühiku tasandile ja keskendutakse liigselt kulude kokkuhoiule. Liigne kulude kokkuhoid võib aga viia saagikuse langusele, mis omakorda tähendaks tulu vähenemist. Samas võib põllumajandustootjal tekkida mõte, et tuleks tõsta müügihinda, kuid põllumajanduses kehtestavad hinna enamasti kokkuostjad ning tootjal on seejuures vähe (kui üldse) sõnaõigust²⁶.

²⁶ Vooro, A. Omahinna arvestamine põllumajanduses. 2013

Maksude arvestus

Eesti maksusüsteem koosneb riiklikest ja kohalikest maksudest²⁷. Maks on seadusega maksu- maksjale pandud rahaline kohustus, mis kuulub täitmisele seadusega ettenähtud korras, suuruses ja tähtaegadel. Maksu maksjal on kohustus maksta ainult seadustega ettenähtud riiklike ja kohalike makse.

Riikliku maksu kehtestab Riigikogu maksuseadusega, mis sätestavad selle nimetuse, maksubaasi, -määra, -soodustused, maksusumma arvutamise ja tasumise korra, laekumise koha ja tähtajad. Riiklikud maksud on tulumaks, sotsiaalmaks, maamaks, hasartmängu- maks, käibemaks, tollimaks, aktsiisid ja raskeveoiki- maks. Riiklikud maksud laekuvad riigieelarvesse.

Tulumaksu maksavad residendist füüsilised isikud kogu oma tulult, olenemata selle teenimise kohast (riigist). Maksustamisperiood on kalendriaasta. Mak-

suvaba tulu summa sõltub inimese sissetulekust (alates 1. jaanuarist 2018 kuni 500 eurot kuus ja kuni 6 000 eurot aastas), maksumäär on 20%.

FIE maksab tulumaksu oma ettevõtlusest saadud tulult, millest on tehtud seadusega lubatud ettevõtlusega seotud mahaarvamised. Ettevõtlustulust lubatud mahaarvamisi saab teha ainult FIE-na äriregistris registreeritud füüsiline isik. Tulumaksuga maksustatakse ka ettevõtluse peatamise ajal või pärast ettevõtlusega tegelemise lõpetamist ettevõtlusest laekunud ettevõtlustulu. Tulumaksuga maksustamise periood on kalendriaasta. Tulud maksustatakse tulu saamise maksustamisperioodil kehtinud maksumääraga. Makstud tulumaksu (sh tulumaksu avansilisi makseid) FIE oma ettevõtlustulust maha arvata ei saa. FIE, kes sai eelmisel maksustamisperioodil ettevõtlustulu, on kohustatud maksma tulumaksu avansilisi makseid.

²⁷ Riigiportaal: [Maksud ja maksusüsteem](#)

Sotsiaalmaksu makstakse riiklikuks pensioni- ja ravi-kindlustuseks vajaliku tulu saamise eesmärgil töö- ja teenistussuhtes tehtavatelt väljamaksetelt, juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liikmele makstud tasudelt, füüsilisele isikule teenuse osutamiseks sõlmitud võlaõigusliku lepingu alusel makstud tasudelt, samuti erisoodustustelt ja neilt makstavalt tulumaksult. Nimetatud juhtudel on sotsiaalmaksu maksjaks väljamakse tegija ja maksustamisperioodiks kalendrikuu. Sotsiaalmaksu makstakse üldjuhul määraga 33% realselt makstud tasult, ent iga töötaja/teenistuja puhul vähemalt riigieelarvega kehtestatud kuumääralt, milleks 2022. aastal on 584 eurot.

FIE maksab sotsiaalmaksu oma ettevõtlusest saadud tulult, millest on tehtud tulumaksuseaduses lubatud ettevõtlusega seotud mahaarvamised, arvestades sotsiaalmaksuseaduses kehtestatud alam- ja ülempiiri. FIE sotsiaalmaksuga maksustamise periood on kalendriaasta, sest maksustatav tulu selgitatakse väljajuldeklaratsiooni alusel üks kord aastas. Sotsiaal-

maksu määr on 33%, sotsiaalmaks arvatakse ettevõtlustulust maha tekkepõhiselt, jagades ettevõtluse tulu pärast kulude mahaarvamist 1,33-ga. Aasta kestel on FIE kohustatud maksma sotsiaalmaksu avansilisi makseid. FIE ei saa sotsiaalmaksu ega sotsiaalmaksu avansilisi makseid näidata oma ettevõtluskuludes.

Maamaks on riiklik maks, mis laekub täies ulatuses maa asukohajärgse kohaliku omavalitsuse eelarvesse. Maamaksu summa saadakse maa maksustamishinna korrutamisel maamaksumääraga. Maamaksuga maksustatakse kogu maa ja maksu maksab maa omanik, teatud juhtudel ka maa kasutaja. Maamaksu soodustusi on kahesuguseid:

- soodustus, mis tuleneb maksumaksja isikust (näiteks pensionärid, represseeritud);
- soodustus, mis tuleneb maa sihtotstarbest või maa kasutamisele seatud piirangutest (näiteks haritav maa ja looduslik rohumaad, samuti maa, millel maandustegevus on kitsendatud).

Raskeveokimaksuga maksustatakse veoste vedamiseks ettenähtud 12-tonnise või suurema registrimassiga veoauto ja autorong. Raskeveokimaksu maksustamisperiood on kvartal. Veoauto ja autorong (raskeveok) maksustatakse sõltuvalt registri- või täismassile, telgede arvule ja veotelje vedrustuse tüübile. Raskeveokimaksust on vabastatud kaitseväge, Kaitseliidu, politseiasutuste ja päästeasutuste raskeveokid ning päästetöid tegeva kohaliku omavalitsuse, mitetulundusühingu, sihtasutuse või ettevõtja raskeveokid, mida kasutatakse peamiselt päästetööl.

Käibemaksu standardmäär on Eestis 20% kauba või teenuse maksustatavast väärtusest, rakendatakse ka 9% ja 0% määra.

Tollimaks on Euroopa Liidu õigusaktidega kehtestatud riiklik maks, mille isik või äriühing peab maksma, kui ta kaupa impordib kolmandatest riikidest Euroopa Liitu (imporditollimaks) või ekspordib Euroopa Liidust kolmandatesse riikidesse (eksporditollimaks). Euroopa Liidus puuduvad liikmesriikide vahel impordi- ja eksporditollimaksud ning kõik samaväärse toimega maksud ja kolmandate riikide suhtes kehtestatakse ühtsed tollimaksumäärad.

Hasartmängumaksu maksab hasartmängukorraldaja. Hasartmängumaksuga maksustamise periood on kalendrikuu. Önnemänguturniiri korraldamisel on maksustamisperiood ühe turniiri korraldamise periood, mis algab turniiri reeglites märgitud osavõtutasude vastuvõtmise esimesel päeval ja lõpeb osavõtutasude vastuvõtmise lõpetamise päeval. Kaubandusliku loterii korraldamisel on maksustamisperiood kaubandusliku loterii korraldamise periood, mis algab mängureeglites märgitud panuste tegemise esimesel päeval ja lõpeb võitude väljaandmise viimasel päeval.

Aktsiisid on Eestis kehtestatud alkoholile, tubakatoodetele, kütusele ja elektrienergiale ning pakendile. Aktsiisiga maksustamist reguleerivad peamiselt alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (ATKEAS) ja pakendiaktsiisi seadus.

Kohalikud maksud kehtestatakse valla- või linnavolikogu määrusega vastavalt kohalike maksude seaduses sätestatud tingimustele. Kohalikud maksud laekuvad kohalike omavalitsuste eelarvesse. Kohalikud maksud kehtestatakse kohaliku omavalitsuse poolt ning kehtivad ainult nende territooriumil. Aluseks on valla või linnavolikogu poolt vastuvõetud määrus, mis kehtestab kõik maksukogumiseks vajalikud regulatsioonid. Kohalikud maksud on näiteks müügitaks, paadimaks, reklaamimaks, teede ja tänavate sulgemise maks, mootorsõidukimaks, loomapidamismaks, lõbustusmaks ja parkimistasu. Osa füüsilise isiku tulumaksust ja maamaks tervikuna laekub kohalike omavalitsuste eelarvesse.

Audiitorikontroll

Auditeerimine on süsteemne ja objektiivne ning auditeerimise õigus on atesteeritud ja audiitorivande andnud isikul, kes ei sõltu auditeeritavast ettevõttest. Raamatupidamise aastaaruande audit on kohustuslik igale:

- aktsiaseltsile, millel on enam kui kaks aktsionäri;
- riigiraamatupidamiskohustuslasele;
- kohaliku omavalitsuse üksusele;
- avalik-õiguslikule juriidilisele isikule;
- riigieelarvest eraldist saavale erakonnale;
- sihtasutustele, mille asutajaks on riik, avalik-õiguslik juriidiline isik, kohalik omavalitsus, erakond või äriühing, milles riigil on vähemalt otsustusõigus riigivaraseaduse tähenduses või kui kehtivad allpool toodud tingimused;
- äriühingule, milles riigil on vähemalt otsustusõigus riigivaraseaduse tähenduses.

Raamatupidamise aastaaruande audit või aastaaruande ülevaatus on kohustuslik raamatupidamiskohustuslasele, kelle aruandeaasta näitajatest müügitulu või tulu, varade väärtus bilansipäeva seisuga ning töötajate keskmine arv ületavad teatud piiri²⁸.

²⁸ Riigiportaali: [Aastaaruande auditeerimine](#)

Raamatupidamise aastaaruande audit või ülevaatus on kohustuslik raamatupidamiskohustuslasele, kelle aastaaruandes toodud näitajatest vähemalt kaks ületavad alljärgnevaid tingimusi:

Tingimused	Audit	Ülevaatus
Müügitulu või tulu, euro	4 000 000	1 600 000
Varade maht bilansipäeva seisuga, euro	2 000 000	800 000
Keskmine töötajate arv	50	24

Audit või ülevaatus on kohustuslik ka raamatupidamiskohustuslasele, kelle aastaaruandes toodud näitajatest vähemalt üks ületab alljärgnevaid tingimusi:

Tingimused	Audit	Ülevaatus
Müügitulu või tulu, euro	12 000 000	4 800 000
Varade maht bilansipäeva seisuga, euro	6 000 000	2 400 000
Keskmine töötajate arv	180	72

Täpsemalt sätestavad raamatupidamise aastaaruande auditi või ülevaatusse kohustuse vastavalt audiitortegevuse seaduse §-d 91 ja 92²⁹.

²⁹ Audiitortegevuse seadus

Juhtimisarvestus

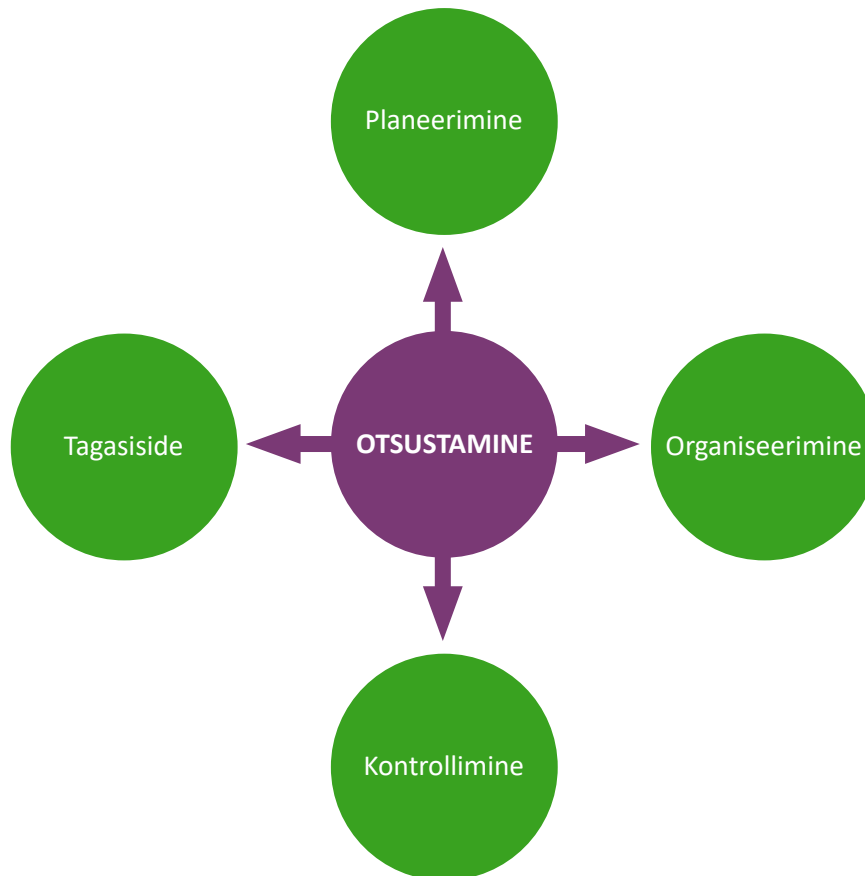
Juhtimisarvestuse eesmärgiks on aidata juhtidel vastu võtta ettevõtte tegutsemiseks vajalikke otsuseid. Heade otsuste langetamiseks on väga tähtis vaadelda erinevaid võimalusi ning teha nende vahel põhjendatud valikuid. Juhtimisarvestuse ülesanneteks on toetada ettevõtte tegevuse planeerimist, tegevustulemuste hindamist ja kontrolli. Kesksel juhthimisarvestuse valdkondadeks on kujunenud ettevõttesisene kularvestussüsteem, planeerimis- ja aruandlussüsteem.

Juhtimisarvestuse vastandiks on finantsarvestus, mis on ettevõtetele kohustuslik ja mille aruanded jõuavad ettevõttest väljaspool asuvate huvigruppideni. Finantsarvestuse puhul on kehtestatud kõigile ettevõtetele ühtsed nõuded ja reeglid ja seda reguleerib ERS. Juhtimisarvestus eeldab, et ettevõttes on loodud vastavad kulude arvestuse, tegevuse planeerimise ja kontrollisüsteemid.

Juhtimisarvestuses peab informatsioon olema suunatud pigem tulevikku kui minevikku. Kõige üldisem vastust ootav küsimus on see, milliseks kujunevad ettevõtte tulud ja kulud tulevikus. Sellest omakorda sõltub, kui suureks kujuneb ettevõtte majandustulemus ehk kasum või kahjum.

Kui finantsarvestust peetakse ettevõtte kui terviku kohta, siis juhtimisarvestus keskendub pigem ettevõtte üksikutele segmentidele, milleks võivad olla ettevõtte allüksused, projektid, toodete/teenuste grupid või üksikud tooted/teenused. Juhtimisarvestuses on seetõttu segmenteeritud plaanidel ja aruannetel täita väga oluline roll. Seejuures on mõttekas nii kulude arvestamisel kui ka juhtimisarvestuse aruannete koostamisel lähtuda osakuludel (jääktulul ehk brutokasumil) põhinevast käsitlusest.

Juhtimisarvestuse põhifunktsioonid ja nende omavahelised seosed on toodud joonisel 3.

Joonis 3. Juhtimisarvestuse põhifunktsioonid³⁰

Planeerimise käigus toimub väliskeskonna ja ettevõtte sisekeskkonna sidumine strateegiliste plaanide abil. Strateegiliste plaanide koostamisel on ettevõtte juhil vaja eelkõige ettevõtet kui tervikut peegeldavaid näitajaid.

Organiseerimine kehtestab ettevõtte ressursside kasutamise kindla korra. Organiseerimisel vajab ettevõtte juht detailseid, enamasti lühiajalist perioodi kajastavaid näitajaid. Periood kujuneb vastavalt konkreetsele vajadusele, kindlat perioodi siin välja tuua ei saa.

Kontrollimise eesmärgiks on tulemuste kindlaksmääramine ja muudatuste vajaduse põhjendamine ning tegevuste hoidmine vastavuses ettevõttesiseste nõuetega, et saavutada planeeritud eesmärgid.

Otsustamine on ratsionaalse valiku tegemine alternatiivide vahel. Otsustamine on vajalik nii planeerimisel, organiseerimisel kui ka kontrollimisel.

³⁰ Tamm, K. Juhtimisarvestuse meetodite kasutamine Eesti põllumajandusettevõtetes. 2018

Teadlikult planeerimise, organiseerimise, kontrollimise ja otsustamisega tegelemine aitab ettevõtte juhtidel saavutada ettevõttes seatud eesmärged. Kuid selleks, et saaks nimetatud funktsioone täita, vajavad ettevõtte juhid informatsiooni, mis saadakse majandusarvestuse infosüsteemist.

Edukaks juhtimiseks on tihti vajalik just olulise info võimalikult kiire kättesaadavus. Mida kiiremini jõuab informatsioon juhini, seda kiiremini kas leitakse probleemide põhjused või jõutakse vajaliku lahenduseni. Juhtimisarvestuses on üldreeglina hinnangute ja prognooside kasutamine kokkuvõttes tulusam kui hilisem viimse sendini täpse informatsiooni kasutamine. Seega ongi juhtimisarvestussüsteemi arendamise puhul suurim väljakutse leida konkreetsete juhtimisotsuste tarvis mõistliku aja ja ressursside kuluga kõige sobivam arvestusinfo.

Nii juhtimis- kui ka finantsarvestus toetuvad ettevõtete ühtsele raamatupidamise informatsioonisüsteemile. Ettevõtte seisukohalt oleks raiskamine omada kaht erinevat enam-vähem sarnast informatsiooni kogumise süsteemi. Küllaltki palju juhtimisarvestuse informatsioonist on tegelikult täiendavalt töödeldud finantsarvestuse informatsioon (kohandatud konkreetsele juhtimiseesmärgile).

Juhtimisarvestuse puhul ei ole tegemist staatilise protsessiga, vaid see kohandub pidevalt koos ettevõttega. Lisaks klientide rahulolule peavad ettevõtted arvestama ka teiste huvigruppide vajadustega (näiteks töötajad ja osanikud). Kui juhtimisarvestuse süsteemi areng jääb ettevõtte arengust maha, võib süsteem takistada ettevõttel muutuva keskkonnaga edukalt toime tulla. Ettevõtted peavad kohanema muutuvate keskkondadega ning juhtimisarvestus peab kohanema muutuvate ettevõtetega. Seetõttu on juhtimisarvestuse protsess seotud ettevõtte eripäradega, mis on pidevas muutumises. Edukaks juhtimiseks on vajalik olulise info kättesaadavus.

Kuna juhtimisarvestus on ettevõtetele vabatahtlik, siis puuduvad niinimetatud kohustuslikud arvestusprintsüübid ja aruannete vormid. Juhtimisarvestuse informatsiooni kasutab ainult konkreetse ettevõtte juhtkond või allüksuste juhid, seega saab plaanide-aruannete konkreetne ülesehitus olla määratletud üksnes ettevõttesiseselt. Juhtimisarvestuse süsteem tuleb iga ettevõtte puhul luua individuaalselt, pidades silmas just konkreetse ettevõtte eripära, tegutsemisvaldkonna eripära, juhtkonna infovajadust ning lahendamist ootavaid võimalikke probleeme.

Eelarvestus

Tulemusteni jõudmiseks koostatakse plaanid, mis kajastavad eesmärkide elluviimiseks vajalikke ressursse ja samas planeeritakse olemasolevate ressursside olemasolu tagamine. Eelarvestamisel on oluline roll kogu organisatsiooni planeerimisprotsessis, sest just eelarvete abil mõtestatakse lahti ja täpsustatakse strateegiaid ning nende elluviimiseks vajalikke ressursse ja tegevusi. Tekib võrdlusbaas tegelike tulemuste hindamiseks ning võrdlevanalüüsiks.

Tegevusperioodi lõpus kasutatakse eelarvet tulemuslikkuse hindamisel. Eelarvestuseks nimetatakse eelarve koostamise protsessis tehtavaid tegevusi. Eelarve koostamisel kasutatavad protseduurid ja tegevused moodustavad eelarvestamissüsteemi.

Eelarvestamise protsessis on oluline tähtsus prognoosimisel ja eelarve projektide koostamisel. Lühiajalised prognoosid tehakse kuni üheks aastaks, keskmised 1–5 aastaks ning pikaajalised 5–15 aastaks. Eelarve ja prognoos on paljuski erinevad. Eelarve eeldab, et sooritatavad tegevused vastaksid eelarves ettenähtutele ja aitaksid saavutada eesmärgiks seatud tulemusi. Prognoos püüab ette aimata, mis tulevikus toimub. Kõikides eelarvetes on prognoosimise elemente.

Terminoloogiliselt on otstarbekas nimetada eelarvet niikaua, kui see on vastava otsustaja poolt kinnitatud, prognoosiks ja pärast kinnitamist juba eelarveks. Eelarve koostamiseks kaks põhilist meetodit – traditsiooniline ehk baasiline eelarvestamine ning nullbaasiga (null-baasist lähtuv) eelarvestamine³¹.

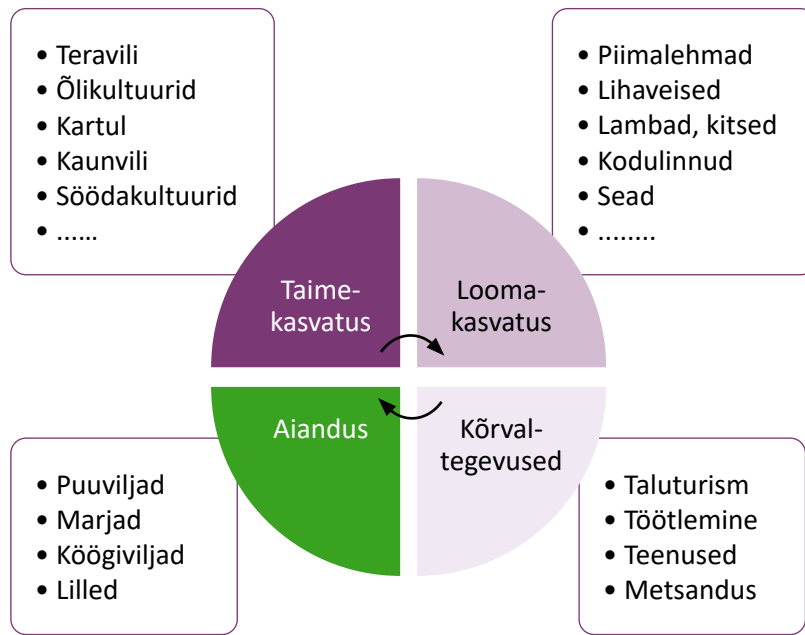
³¹ Tamm, K. Juhtimisarvestuse meetodite kasutamine Eesti põllumajandusettevõtetes. 2018

Kattetulu meetod põllumajandusettevõtte tegevuse eelarvestamisel

Põllumajandusettevõtte edukuse eelduseks on oskus oma tootmist planeerida, et leida võimalikult ökonomne tee lähemate ja kaugemate eesmärkide saavutamiseks. Üheks võimaluseks tootmise planeerimisel järgnevas paariks aastaks, aga ka hilisemal tulemuste analüüsimisel, on lihtsustatud ökonomilise arvestuse mudel, milles kasutatakse kattetulu arvestamise põhimõtteid.

Põllumajandusettevõtte struktuur on mitmekülgne. Paljudel juhtudel on tegemist nn segatootmisega, kus tegeletakse nii taime- kui loomakasvatusega ja lisaks saadakse sissetulekut ka kõrvaltegevustest. Sellise struktuuriga ettevõtte puhul on üsna keeruline välja tuua, kas tasuvam on kasvatada otra või kaera, pidada piimalehmi või nuumsigu jne (joonis 4).

Joonis 4. Põllumajandusettevõtte struktuur

Enne ettevõtte tuleviku planeerimist tuleks analüüsida hetkeolukorda ning seejärel kujundada välja selge eesmärk ja arenguperspektiiv, mille poole püüelda.

Hetkeolukorra analüüsis kirjeldatakse ettevõtte tausta (millal tegevus algas, kes on juhid ja milline on nende haridus ja eelnev töökogemus), asukoha eeliseid ja puudusi, praegust tegevust ja kasutatavaid ressursse. Lisaks analüüsitakse ettevõtte tugevaid ja nõrku külgi. Eesmärk peab olema reaalne ning ajaliselt ja koguseliselt mõõdetav. Oma eesmärgi selgitades peab ettevõtte juht andma vastuse mõnele lihtsale küsimusele:

- Kus ma praegu asun ja kus ma sooviksin olla?
- Missugusena näen ettevõtte tulevikku ja kuidas sinna jõuda?
- Kuidas ma tean, et jõuan ikka õigesse kohta?

Lisaks tuleks mõelda ka alljärgnevate teemade üle:

- Kuidas hindad keskkonna puhtust, majanduslikku tulemust, vaba aega jne?
- Kas tahaksid toota intensiivselt või pigem looduslähedaselt?
- Kas eesmärgid on kooskõlas kasutuses olevate ressurssidega, millised on võimalused tegevuse laiendamiseks?
- Millised oleksid võimalikud kõrvaltegevused? Kas on võimalikud ka alternatiivid?

Kõik eesmärgid peaksid olema vormistatud kirjalikult. See aitab suunata jõupingutusi, vaimustuda eesmärgist, saavutada eneseusaldust, teha kergemini edaspidiseid otsuseid. Kõik asjaosalised peavad olema eesmärgi ülesseadmisse kaasatud.

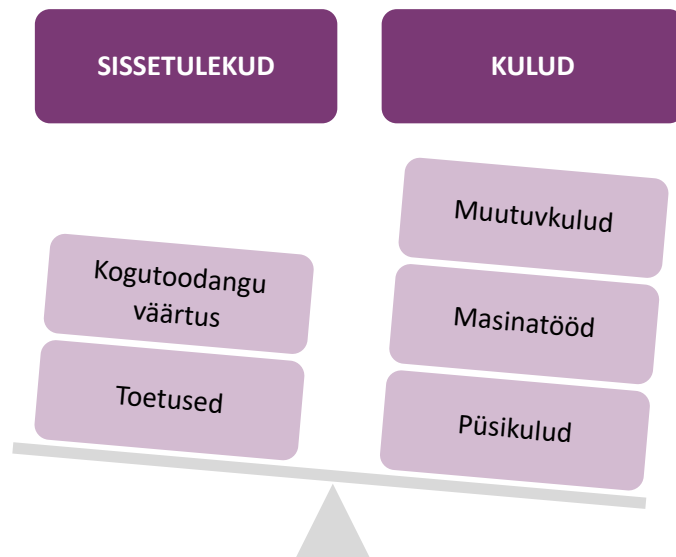
Lähemad eesmärgid ja asjade käik lõppeesmärgini jõudmiseks peavad olema kergesti mõõdetavad ja arvestatavad.

Planeerimisel eristatakse kolme tasandit:

- Operatiivne tasand – igapäevaste jooksvate küsimuste lahendamine, lühiajaliste eesmärkide täideviimine;
- Taktikaline tasand – määrab plaanid järgnevas paariks aastaks;
- Strateegiline tasand – määrab peamised tegevussuunad järgnevas 5...10 aastaks. Need on pikaajalised eesmärgid, kuhu ettevõtja kavatseb oma tootmistevõimega jõuda. Millised on ettevõtte ressursid 5 ja 10 aasta pärast? Kas tootmisviis on intensiivne või looduslähedane ning millised on koostöövõimalused.

Kogutoodangu väärtus on otseselt seotud saagikus- ja produktiivsusnäitajatega. Vastavalt tootmise tasemele on vaja teha teatud kulutused, need on muutuvkulud. Lisaks muutuvkuludele on igas ettevõttes püsikulud, arvestada tuleb ka põhivara väärtuse languse ehk kulumiga, makstavate intresside ja tootmisest tulenevate maksudega. Kuidas siis kõige lihtsamalt selgeks teha, kas ettevõtte sissetulekud katavad kõik kulutused ja kas ettevõtte tegevus on tasuv?

Ühelt poolt on vaja kindlaks teha ettevõtte sissetulekud, mis saadakse põllumajanduslikust tootmisest, kusjuures arvestatavaks sissetulekute osaks on ka toetused. Teisalt on igas ettevõttes tegemist mitmesuguste kulutustega, mis tuleb tasuvusarvestustes samuti arvesse võtta (joonis 5).

Joonis 5. Põllumajandusettevõtte sissetulekud ja kulud

Kattetulu meetoodika võimaldab lihtsal viisil hinnata majapidamise eri harude tulukust, analüüsida tootmise tasuvust erinevate stsenaariumide puhul ning prognoosida tulude-kulude eelarvet ja raha liikumist mitmesuguseid riskitegureid arvesse võttes.

Kattetulu on kogutoodangu väärtuse ja muutuvkulude vahe.

Kattetulu arvutatakse kahel tasemel: kattetulu 1, kus kogutoodangu väärtusest lahutatakse muutuvkulud, ning kattetulu 2, mis võtab arvesse ka masinatööde kulud.

Kogutoodangu väärtus on aasta jooksul toodetud toodangu (teravili, piim, liha jne) väärtus turuhindades. Toodang võib olla toodetud müügiks, kasutamiseks ettevõtte siseselt või jääda varudeks. Kogutoodangu väärtusele lisatakse ka toodanguliigiga seotud otsetoetused.

Muutuvkulud on konkreetse toodanguliigi tootmiseks vajalikud kulud planeeritud tootmistaseme juures.

Muutuvkuludeks on taimekasvatuses seemned, väetised, taimekaitsevahendid, loomakasvatuses söödad, ravimid, veterinaarteenused jne. Muutuvkulude tase muutub kooskõlas tootmise mahu kasvu või kahane misega.

Ettevõtete võimalused masinatööde tegemiseks on väga erinevad, seetõttu on otstarbekas masinatööde kulu eraldi välja tuua. Vastavalt sellele leitakse kattetulu kahel tasemel: kattetulu 1, kus kogutoodangu väärtusest lahutatakse muutuvkulud, ning kattetulu 2, mis võtab arvesse ka masinatööde kulud. Kui ettevõttes ei ole võimalik masinatööde maksumust iga põllukultuuri juures eraldi planeerida, siis võetakse aluseks hinnad, mis tuleks maksta teenusena tehtud tööde eest (teenusena sisse ostetud taimekaitsetööd, silo tegemine jne).

Kattetulu meetoodika järgi arvutatakse kõigepealt kattetulu iga ettevõttes kasvatatava põllukultuuri hektari ja loomaliigi pea kohta ning seejärel leitakse vastavalt külvipinnale ja loomade aasta keskmisele arvule kattetulu kogu ettevõttes.

Kattetulu taimekasvatases

Kattetulu arvestamisel taimekasvatases tehakse vahet, kas tegemist on müügi- või söödakultuuridega. Müügikultuurideks loetakse neid põllukultuure, millele on antud piirkonnas olemas turg (näiteks teravili, õlikultuurid, köögiviljad, kartul jne). Arvestuste aluseks on ettevõtte keskmised näitajad, sest enamasti kasvatatakse põllukultuure mitmel põllul, mis erinevad mullaviljakuse ja ka saagikuse poolest. Samuti ei väetata kõiki põlde ühtemoodi ja ka vajadus taimekaitsetöödeks võib olla erinev. Müügikultuuride toodangu väärtuse planeerimisel on aluseks vastava kultuuri keskmine saagikus ja hind, millega on võimalik toodangut turustada, ning seda ka sel juhul, kui toodangut kasutatakse samas ettevõttes loomasöödana.

Muutuvkuludena tulevad arvesse seemne, väetiste, taimekaitsevahendite ja põhu pakkematerjali maksumus. Seemnekulu leitakse vastavalt külvisenormile ja ostuhinnale. Külvisenormi määramisel tuleb lähtuda sordi iseärasustest, seemne kvaliteedist, külviajast ja -viisist, mulla tüübist jne. Kui on vaja eraldi kasutada puhtimisvahendit, siis lisatakse ka selle kulu. Omakasvatatud seemne puhul võrduvad kulutused seemnele selle summaga, mis oleks saadud seemnevilja müügi korral.

Väetiste optimaalse koguse planeerimisel tuleb lähtuda mulla toitainesisaldusest (määratakse mullaanalüüside alusel), kasvatatavast kultuurist ja planeeritavast saagitasemest. Kuna väetised on väga erineva koostisega, tuleb lisaks väetise maksumusele kindlaks teha, kui palju on antud väetises toiteelemente (NPK) ja milline on toiteelemendi maksumus.

Taimekaitsevahendite kasutamisel on soovitatav järgida head taimekaitsetava. Kulu arvestamisel lähtutakse vastava preparaadi kulunormist ühele hektarile ja pritsimiskordade arvust.

Põhu pakkimiseks kasutatava materjali kulu hektari kohta sõltub koristatava põhu kogusest, rullide suuruselt ja kasutatavast tehnoloogiast.

Masinatööde kulud sõltuvad kasutatavast tehnoloogiast, masinate hindadest, pinnase kivisusest, põldude

suuruselt, saagikuse tasemest, vilja niiskusest, veo-kaugustest jne. Seega on nende kulude arvestamine igale taimekasvatuskultuurile üsna keeruline ja sõltub ettevõtte konkreetsetest tingimustest. Kui see osutub liiga keeruliseks, siis võib need lisada püsikuludesse ja kasutada muutuvkuluna ainult ostetud teenustööde (nt vilja kuivatamine) kulu.

Söödakultuure tavaliselt müügiks ei toodeta, vaid kasutatakse samas ettevõttes loomasöödana. Seetõttu pole mõtet söödakultuuridele reaalselt turuhinda määrata, vaid arvutatakse tootmiskulud toodanguühiku kohta ning seda kasutatakse söödakulude arvestamisel loomakasvatases.

Mõnel aastal on vaja rohumaadele teha rohkem kulutusi kui teisel. Samuti on ettevõttes tavaliselt mitu rohumaad, osa neist on rajamisjärgus, osa mitmendat aastat kasutusel. Söödakultuuride maksumuse arvestamisel kasutatakse keskmisi näitajaid. Rohumaid kasutatakse enamasti mitu aastat, kusjuures tavaliselt külvatakse seemneid ainult rajamisaastal, kuid väetisi antakse vastavalt väetusplaanile igal aastal. Rohusöötade tootmise kulud jagatakse kahte gruppi: kulud rajamisaastal ja kasutusaastal.

Kattetulu loomakasvatases

Loomakasvatases tehakse kattetulu arvestused põhimõtteliselt samamoodi kui taimekasvatuseski: kõigepealt arvutatakse kogutoodangu väärtus koos konkreetse loomaliigiga seotud otsetoetusega ja sellest lahutatakse muutuvkulud. Kattetulu väljatoomisel käsitletakse iga loomaliiki eraldi.

Näiteks piimaveiste puhul tehakse kattetulu arvestused karja keskmiste näitajate alusel. Lüpsikarjast saadava sissetuleku ja söödavajaduse planeerimisel on aluseks karja struktuur.

Kõige suurema osa kogutoodangu väärtusest moodustab piim. Arvesse võetakse kogu aasta jooksul toodetud piim – nii realiseerimiseks, vasikatele jootmiseks kui ka oma pere tarbeks. Peale piima tuleb kogutoodangu väärtusele lisada ka loomade realiseerimisest saadav sissetulek vastavalt karja taastootmisskeemile. Taastootmisskeemi põhjal arvutatud koefitsiendid näitavad, milline osa loomadest tuleb praakida, kui palju noorloomi jäetakse karja täienduseks ja kui palju jääb realiseerimiseks. Arvestada tuleb ka hukkumisega.

Rajamiskulud (rajamisel tehtavad kulud seemnetele, väetistele, taimekaitsele jne) jagatakse kasutusaastatega, sest igal aastal neid teha ei tule. Mida pikema kasutuseaga on rohumaa, seda odavamaks kujunevad keskmised rajamiskulud. Kasutusaastatel rohumaadel tehtavad kulud tuleb arvestada täies mahus. Lisaks muutuvkuludele arvestatakse juurde ka masinatööde maksumus ja abimaterjalide (kile, konservant, võrk jne) kulu. Masinatööde kulu arvestamisel tuleb samuti silmas pidada, milliseid töid peab tegema rajamisaastal ja milliseid kasutusaastal.

Kui rohusöötade tootmine toimub looduslikelt rohumaadelt, on kulud väiksemad kui kultuurrohumaadelt tootmisel, kuid seal on ka rohusöötade saagikus ja söödaväärtus tunduvalt väiksemad.

Kõrvaltoodanguna võib kattetulus arvesse võtta ka sõnniku väärtuse, kui seda on võimalik väetisena kasutada või realiseerida.

Kõige suurema osa piimakarja muutuvkuludest moodustavad söödakulud. Söödavajaduse kalkulatsioon tehakse ühe piimalehma kohta aastas, arvestades ka tema juurde kuuluvate noorloomade söödavajadusega. Selleks kasutatakse vastavalt taastootmisskeemile arvutatud koefitsiente, mis näitavad, kui palju on karjas mullikaid ja vasikaid keskmiselt ühe lehma kohta.

Muutuvkulude alla arvestatakse veel kulud mineraal-söödale, allapanule, jõudluskontrollile, seemendusele, ravimitele ja veterinaarteenustele ning muud kulud, mida saab otseselt lehmale arvestada.

Samal põhimõttel arvutatakse kattetulu ka teiste loomaliikide puhul. Näiteks nuumveiste kasvatamise kattetulu leidmisel võetakse arvesse kogu realiseerimisest saadav sissetulek ja kõik nuumlooma üleskasvatamisega seotud muutuvkulud paari nädala vanusest vasikast kuni tapaküpse loomani. Realiseerimisest saadava sissetuleku planeerimisel tuleb arvestada ka väljalangevusega ning selle võrra korrigeerida vasikate ja tapaküpsete loomade väärtust.

Seakasvatuses tehakse kattetulu arvestused eraldi emistele (koos põrsastega) ja nuumsigadele. Arvestuse aluseks on sel juhul üks aastaemis ja ühe nuumiku

üleskasvatamine võõrutusest kuni tapaküpse saavutamiseni.

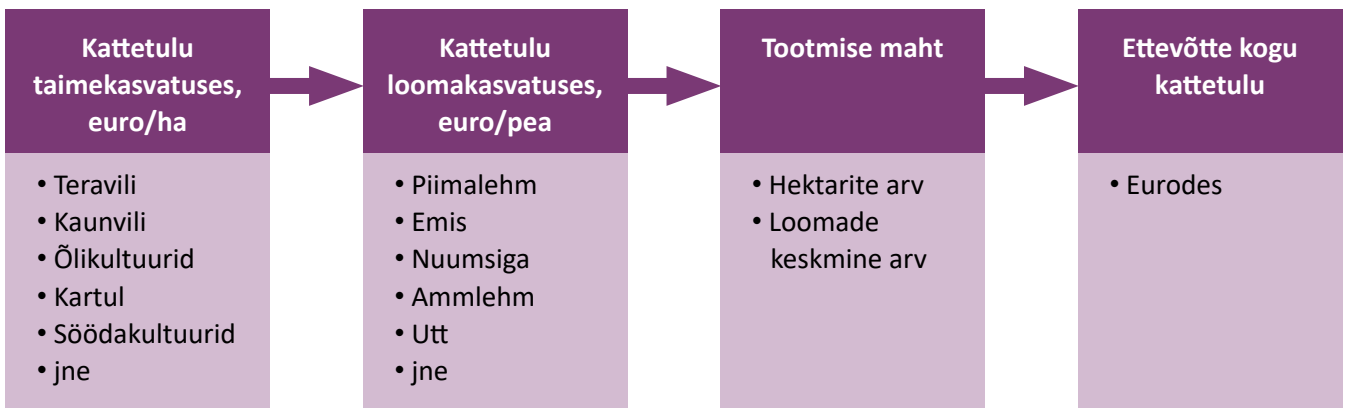
Lambakasvatuses tehakse arvestus põhikarja ute kohta, võttes arvesse ka seda, milline osa põhikarja loomadest tuleb igal aastal praakida, kui palju noorloomi tuleb jätta karja täienduseks ja kui palju jääb realiseerimiseks. Peale aretusloomade ja lambaliha müügi võib lambakasvatuses tulu saada ka villa ja nahkade realiseerimisest, kui vastav turg on olemas.

Kõigi loomaliikide puhul moodustavad suurima osa muutuvkuludest kulutused söödale. Söödakulu peab olema vastavuses söödavajadusega konkreetsel tootmistasemel.

Kogu ettevõtte kattetulu

Kui ettevõttes on kindlaks tehtud kõik kasvatatavad kultuurid ja loomaliigid ning neile kattetulu hektari või pea kohta välja arvatud, siis järgmiseks sammuks on kogu ettevõtte kattetulu leidmine (joonis 6). Selleks korrutatakse üksikute taimekasvatuskultuuride kattetulud hektarite arvuga ja loomaliikide kattetulud loomade aasta keskmise arvuga ning liidetakse kokku.

Joonis 6. Ettevõtte kogu kattetulu

Ettevõtte kogu kattetulu leidmine on esimene etapp eelarve planeerimisel. Järgmisena tuleb analüüsida, millised on ettevõtte püsikulud, ning seejärel saab koostada ettevõtte tulude-kulude eelarve ja planeerida raha liikumise.

Püsikulud on üldjuhul tootmise teatud tasemeni kindel suurus ja neid on raske konkreetse tootmisharuga siduda. Püsikuludeks on näiteks tööjõukulud, ehitiste, masinate ja seadmete hoolduskulud, kütuse- ja energiakulud, posti- ja sidekulud jne. Ettevõtte tegelike andmete analüüsimisel võetakse masinatööde kuludest muutuvkuluna arvesse ostetud teenustööde maksumus ja ülejäänud masinatööde kulud lähevad püsikulude alla.

Kogu ettevõtte kattetulust peab jätkuma püsikulude katmiseks ja kuna püsikulud on enamasti kindel suurus, siis kujuneb tulu ettevõtlusest seda suuremaks, mida suurem on kattetulu. Negatiivse kattetulu korral

on kogutoodangu väärtus väiksem kui selle tootmiseks tehtud muutuvkulud ning midagi ei jää üle ettevõtte püsikulude katmiseks.

Lisaks reaalsele kuludele, mille eest tuleb igal aastal tasuda, tuleb arvesse võtta ka põhivara kulum. Kulum on ettevõtte kasutuses oleva põhivara väärtuse vähenemine vastavalt kasutuseale. Kui on kavas majapidamist arendada, siis peaks teatud koguse tulust igal aastal investeerima või eraldama edaspidisteks investeeringuteks. Kulum on arvestuslik raha hulk, mille ulatuses võiks planeerida uusi investeeringuid ja hinnata laenude tagasimaksete võimalust. Kulum on mitterahaline kulu, mis peegeldub küll eelarves, kuid raha liikumise aruandes see ei kajastu (lisa 5 ja 6).

Põllumajandusettevõttes saadakse üsna tihti muid sissetulekuid. Muude sissetulekute allikaks võib olla kõrvaltegevus, näiteks põllumajandussaaduste töötlemine, majutustegevus, metsandus, teenuste

osutamine põllumajandusmasinatega jne. Samuti saadakse mitmesuguseid toetusi, mida ei ole võimalik ühegi konkreetse tootmisharuga siduda (näiteks noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetus, väikepõllumajandustootjate toetus, praktika-toetus, nõuandetoetus jne).

Intressikulud on seotud võetud laenude ja nende tagasimaksetega. Laenude tagasimaksimine ja intresside tasumine kajastuvad nii eelarves kui ka kassavoos.

Lihtsustatult võib põllumajandusettevõtte tuludekulude eelarvet koostada järgmiselt:

- Kogutoodang (teravili, õlikultuurid, piim, liha jne)
- Muutuvkulud (seeme, väetised, taimekaitsevahendid, söödad jne)
Kattetulu 1 (rida 1 – rida 2)
- Masinatööd (k.a ostetud teenustööd)
Kattetulu 2 (rida 3 – rida 4)
- Püsilulud (tööjõukulud, ehitiste, masinate hoolduskulud, kütus, energia, kindlustus jne)
Tulemus enne kulumi mahaarvamist (rida 5 – rida 6)
- Kulum
Tulemus pärast kulumi mahaarvamist (rida 7 – rida 8)
- Muu sissetulek (toetused, v.a otsetoetused, sissetulekud kõrvaltegevusest jne)
Tulemus enne intresside maksmist (rida 9 + rida 10)
- Intressid
Tulu ettevõtlusest (rida 11 – rida 12)

Kui ettevõtte eelarve on koostatud, siis järgmisena on vaja koostada raha liikumise eelarve, milles kavandatakse toodangu realiseerimisest saadavad sissetulekud, toetuste laekumised, aga ka vajalike kulutuste tegemine ning laenude ja intresside tagasimaksed

kuude lõikes. Raha liikumise eelarve näitab, kas ettevõtjal on piisavalt vahendeid oma plaanide elluviimiseks ning võimaldab hinnata, kas ettevõtja tuleb kuust kuusse finantseerimisega toime, kas on võimalik teha investeeringuid ning millal ja kui palju on vaja võtta laenu..

Ettevõtte eelarve ja rahavoo planeerimise käigus on oluline silmas pidada, kas saagikused, hinnad, normatiivid jne on kooskõlas püstitatud eesmärkide ja senise kogemusega. Kui tehakse muudatusi mingites näitajates, tuleb kogu aeg jälgida lõpptulemuse tõepärasust. Näiteks tehes muudatusi piimalehmade söödakuludes, peab kontrollima, kas söödavajadus on sellist toodangut andvate lehmade puhul kaetud. Samuti peab jälgima, et söödakultuuride kasvupind oleks kooskõlas karja suuruse juures vajaliku söödakogusega – võib-olla on tarvis vähendada müügikultuuride ja suurendada söödakultuuride kasvupinda.

Kattetulu meetod annab võimaluse võrrelda alternatiivseid variante. Seejuures tuleb jälgida, et püsilulude kasv ei ületaks kattetulu kasvu. Kui on plaanis teha suuri investeeringuid, siis tuleb see kajastada ka kulumi arvestuses. Kui investeeringu finantseerimiseks on plaanis kaasata laenuvahendeid, tuleb arvestada ka vastava intressikuluga.

Täpsemalt saab kattetulu arvestuste kohta lugeda Põllumajandusuuringute Keskuse iga-aastasest veebi-väljaandest³².

³² pmk.agri.ee: [Kattetulu arvestused taime- ja loomakasvatuses](#)

Finantsanalüüs

Finantsanalüüsi üldiseks eesmärgiks on avastada ettevõtte finantsseisundis kõik nõrgad kohad, mis võivad tulevikus probleeme tekitada ning leida eelised, millest võib ettevõtte tulevikus tulu saada. Finantsanalüüsiga antakse hinnang ettevõtte finantsilisele olukorrale. Hinnangut saab anda kas möödunud ajaperioodi, hetkeseisu või ka tulevikus oodatava finantsolukorra kohta³³.

Finantsanalüüsi all mõistetakse ettevõtte möödunud, käesoleva ja tulevikus oodatava rahandusliku olukorra hindamist. Finantsanalüüsi on eelkõige vaja ettevõtte juhtkonnale edasiste äriotsuste tegemiseks, äritegevuse planeerimiseks ja juhtimiseks.

Otsused mille tegemist toetab finantsanalüüs:

- investeerimisotsused, otsused selle kohta milliseid tegevusi finantseerida;
- finantseerimisotsused, otsus selle kohta kuidas neid tegevusi finantseerida;
- rahavoogude juhtimisega seotud otsused, mis määravad kuidas juhtida ettevõtte finantsressursse kõige efektiivsemal viisil.

Finantsanalüüsi tehakse aruandluse põhivormide põhjal, milleks on ettevõtte bilanss, kasumiaruanne, rahavoogude aruanne ja omakapitali muutuste aruanne. Kindlasti tuleb jälgida laekumata arvete protsessi, hankijate arvete tasumise protsessi, varude optimaalset suurust, laenude ja omakapitali struktuuri ja ärikaasumise suurust.

³³ Kuusik, R. Finantsjuhtimine kui ettevõtte edu alus. II osa. 2016

Finantsanalüüsis hinnatakse ettevõtet neljast aspektist lähtuvalt (joonis 7)

Kasumlikkus	Suutlikkus teenida kasumit ning tagada jätkusuutlik kasv lühemas ja pikemas perspektiivis
Maksevõime	Suutlikkus tasuda oma pikajalisi kohustusi võlausaldajatele
Likviidsus	Suutlikkus säilitada positiivne rahavoog
Stabiilsus	Suutlikkus jätkata äritegevust ka tulevikus

Joonis 7. Ettevõtte seisundi hindamise peamised valdkonnad

Finantsaruannetest saab välja lugeda:

- informatsiooni senisest tegevusest: kasum, kahjum, müügimaht, rahavood, investeeringute tulusus;
- informatsiooni ettevõtte seisundist: mis tüüpi vara ettevõttel on, kui suured on võlad ja nende tähtsused, milline on rahaline seis, kui suur on säilitatud kasum, milline on aktsiate tulusus ja võlasuhe, millised on laovarud;
- informatsiooni ettevõtte tulevikust: prognoosida tulevase rahavoogusid.

Seega tuleb meeles pidada, et majandusaasta aruanne ei ole kasutu dokument, mida on vaja riigile. Majandusaasta aruanne on ettevõtte visiitkaart, mis on kättesaadav kõigile ja soovi korral võib igaüks ettevõtte tegelikku olukorda analüüsida. Usaldusväärse tulemuse annab ainult usaldusväärsete andmete põhjal tehtud analüüs. Kui analüüsitavares aruannetes on olulised vead, näiteks kui kasum on ülehinnatud, on sisuliselt kogu analüüs vale ning sellest tehtud järeldused võivad kasu asemel hoopis kahju tuua.

Finantsanalüüsi koostamiseks kasutatavad infoallikad

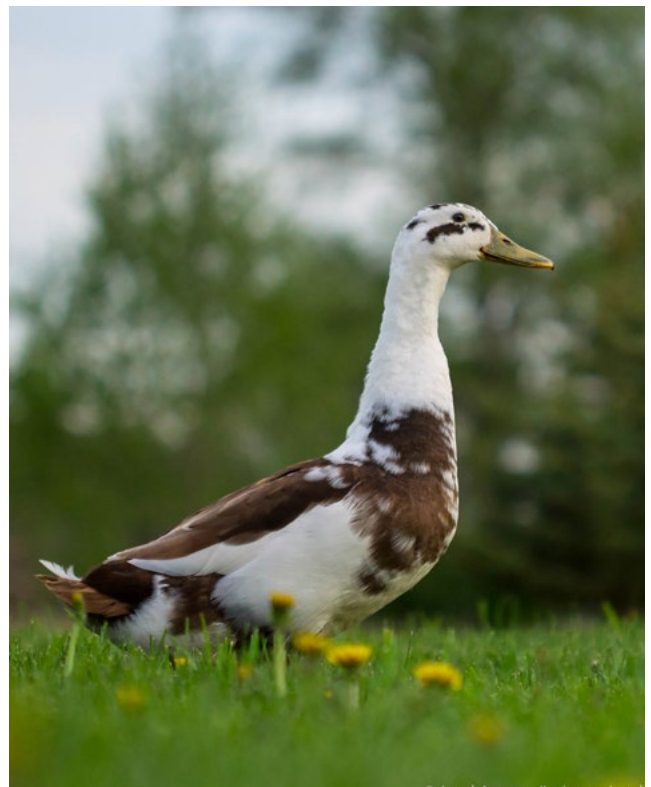
Finantsanalüüsi tegijal on finantsanalüüsi õigeks läbiviimiseks vaja omada täielikku ja objektiivset ülevaadet ettevõtte finantsseisust. Finantsanalüüs algab finantsaruannete uurimisega, järgnevalt selgitused mida järgnevad põhiaruanded ettevõtte kohta näitavad. Finantsaruannete analüüsi üheks oluliseks ülesandeks on muutuste väljatoomine trendides, mahtudes, suhetes ning muutuste põhjuste leidmises.

Lisaks raamatupidamise aastaaruandele saadakse finantsanalüüsi tegemisel olulist informatsiooni tegevusaruandest, milles kirjeldatakse möödunud majandusaasta tähtsamaid sündmusi, tuuakse välja olulisemad näitajad (nt müügitulu, investeeringud, töötajate keskmine arv jne) ning tutvustatakse tuleva majandusaasta plaane.

Bilanss on ettevõtte finantsseisund kindlal ajamendil. Bilanss annab ülevaate, kui palju on ettevõttel vara ja kuidas seda finantseeritakse. Bilanss ei ole ettevõtte turuväärtus, sest üldjuhul kajastatakse varasid soetusmaksumuses. Bilansi näitajate puuduseks on andmete ajaloolisus, mis ei pruugi vastata enam tegelikule olukorrale.

Kasumiaruanne näitab kindla aruandeperioodi vältel saadud kasumeid või kahjumeid, kui efektiivne on olnud tootmis- ja finantstegevus. Kasumiaruanne näitab sammhaaval kuidas müügituludest kulude mahaarvamisel kujuneb ettevõtte majandustulemus (kasum või kahjum). Tekkepõhise printsiibi korral kajastatakse tulud ja kulud kasumiaruandes nende toimumise perioodil. Tekkepõhiline arvestus sõltub sellest, millal tehing tehti, mitte aga sellest, kas raha on laekunud või välja makstud. Seega ei saa kasumiaruanne näidata tegelikku laekumist ja väljaminekuid ning ei näita ettevõtte tegelikku maksevõimet.

Rahavoogude aruannet võib pidada kõige olulisemaks finantsaruandeks, sest kui raharinglus lakkab, siis tegelikkuses lõppeb ka ettevõtte tegevus. Kui äritegevuse rahavoog osutub negatiivseks, tuleks koheselt reageerida ja otsida võimalusi olukorra lahendamiseks.

Finantsanalüüsi meetodid

Finantsaruannete analüüsi põhilisteks meetoditeks on trendi- ja struktuurianalüüs ning suhtarvuanalüüs. Trendianalüüs kajastab olulisemate näitajate muutumist pikema perioodi jooksul. Trendianalüüs põhineb bilansside ja kasumiaruannete horisontaal- ja vertikaalanalüüsidel.

Horisontaal- ja vertikaalanalüüs

Horisontaalanalüüsis võrreldakse kahe või enama aasta aruandeid, et jälgida näitajate muutumist. Enamasti võrreldakse kahe järjestikuse aasta aruandeid ja kajastatakse muutused nii rahas kui protsentides ning püütakse selgitada, miks mõni näitaja on muutunud. Võrdlusbaasiks võib olla ka eelarves või äriplaanis plaanitud näitajad.

Kui vaatluse all on enama kui kahe aasta aruanded, on tegemist trendianalüüsiga, kus on võimalik jälgida näitajate dünaamikat pikema perioodi jooksul. Analüüsitakse näitajate stabiilsust, trendide suundi ning muutuste kiirust. Parema ülevaate saamiseks soovitakse kasutada võimalikult pikka analüüsiperioodi.

Bilansi horisontaalanalüüsis saab hinnata ettevõtte laenupoliitikat ja uurida, kas ettevõtte on suurendanud või vähendanud võõrkapitali mahtu. Horisontaalanalüüs võimaldab jälgida nii käibevara kui ka põhivara mahtude muutusi erinevatel perioodidel. Kasumiaruande horisontaalanalüüsi tegemiseks vaadeldakse tulude ja kulude käitumist võrdluses eelmise perioodiga (lisad 1 ja 2).

Vertikaalanalüüsi tegemisel keskendutakse ühele konkreetsele finantsaruandele ja uuritakse erinevate finantsnäitajate vahelisi seoseid³⁴. Verikaalanalüüsi käigus arvutatakse aruandluse üksikute kirjete osakaal üldsummast ja võrreldakse neid eelmise perioodi vastavate näitajatega (baasnäitajatega). Vertikaalne analüüs näitab iga komponendi tähtsust ettevõtte äritegevuses.

Bilansis võetakse baasnäitajaks vastavalt aktiva või passiva kogusumma, mille baasil tuuakse välja varade ja kohustuste struktuur ja nende dünaamika. Võrdluseks kasutatakse tootmisharu ja konkurentide vastavaid näitajaid. Kasumiaruandes võetakse enamasti baasnäitajaks müügitulu ja määratakse kindlaks üksikute näitajate osakaal müügitulus (lisad 3 ja 4).

Eeltoodud analüüsides puuduseks on see, et nende põhjal ei saa anda hinnangut ettevõtte tegevuse edukusele. Põhjalikumat teavet annab finantsuhtarvude analüüs.

³⁴ Kazakova, V. Ettevõtte finantsanalüüs Tartu Agro AS näitel aastatel 2011–2017. 2018

Finantssuhtarvude analüüs

Finantssuhtarve kasutatakse ettevõtte või muu organisatsiooni üldise finantsseisundi hindamiseks ning need aitavad muuta finantsaruanded paremini loetavaks³⁵. Suhtarvud annavad kasulikku teavet nii ettevõtte juhtkonnale, omanikele kui ka võlausaldajatele.

Finantsanalüütikud kasutavad finantssuhtarve selleks, et võrrelda omavahel erinevate ettevõtete tugevaid ja nõrku külgi. Analüüsi käigus võrreldakse ettevõtte suhtarve eelnevate aastate suhtarvudega, majandusharu keskmisega, konkurentide andmetega ning ka ettevõtte prognoositud näitajatega. Parema analüüsi tegemiseks on soovitatav kasutada viimase 3–5 aasta aruannet (lisa 5).

Finantssuhtarv on teatud kindlate näitajate jagatis, mis väljendatakse protsentides, kordades, päevades või eurodes. Väiketootja puhul võiks analüüsida suhtarve järgmistel teemadel: maksevõime, efektiivsus, kapitali struktuur ja tasuvus.

Maksevõime analüüs

Ettevõtte likviidsuse ehk maksevõime all mõistetakse ettevõtja võimet katta tähtaegselt oma lühiajalisi kohustisi.

Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja (*Current Ratio*) kajastab ettevõtte võimet katta võlausaldajate lühiajalised nõuded käibevaraga:

$$\text{LÜHIAJALISE VÕLGNEVUSE KATTEKORDAJA} = \frac{\text{KÄIBEVARA}}{\text{LÜHIAJALISED KOHUSTISED}}$$

Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja näitab, mitme euro ulatuses on olemas käibevara ühe euro lühiajaliste kohustiste tagamiseks.

Üldiselt peetakse ettevõtte lühiajalist finantsseisundit heaks, kui kordaja jääb vahemikku 1,5 kuni 2. Liiga kõrge kattekordaja väärtus (> 2) viitab asjaolule, et ettevõtte ei kasuta oma käibevara tõhusalt. Kui aga lühiajalised kohustised ületavad käibevara (kattekordaja on < 1), võib ettevõtte sattuda makseraskustesse.

³⁵ Kuusik, R. Ettevõtte likviidsuse analüüsimisel ja juhtimisel kasutatavad suhtarvud. 2017

Maksevõime kordaja (*Quick Ratio; Acid-test Ratio*) näitab ettevõtte suutlikust likviidse varaga üheaegselt kõik lühiajalised kohustised koheselt tasuda:

$$\text{MAKSEVÕIME KORDAJA} = \frac{\text{RAHA + LIKVIIDSED VÄÄRTPABERID + LAEKUMATA ARVED}}{\text{LÜHIAJALISED KOHUSTISED}}$$

Korruga kõikide võlgnevuste tasumiseks peab ettevõtte maksevõime kordaja olema 1 või suurem. Oluline on tähele panna, et kordaja sisaldab ka laekumata arveid. Näiteks kui ettevõtjal on hulk pika maksetähtajaga laekumata arveid ning samaaegselt on kohustiste

tähtaeg lühike, siis maksevõime kordajast probleemi ei ilmne, kuigi tegelikult saab ettevõttel kohe raha otsa. Samas, kui klientide maksetähtajad on lühikesed ning tarnijatel pikad, siis ei pruugi madal kordaja automaatselt tähendada probleeme maksevõimega.

Rahakordaja (*Cash Ratio*) näitab ettevõtte võimet tasuda koheselt saabuva tähtajaga kohustisi:

$$\text{LIKVIIDSUSKORDAJA} = \frac{\text{RAHA + LIKVIIDSED VÄÄRTPABERID}}{\text{LÜHIAJALISED KOHUSTISED}}$$

Varade kasutamise efektiivsuse analüüs

Varade kasutamise efektiivsuse analüüs võimaldab anda hinnangut, kui efektiivselt kasutab ettevõtte oma varasid müügitulu genereerimiseks. Efektiivsuse näitajad arvutatakse välja nii varade kohta tervikuna kui ka vara liikide lõikes. Vara kasutamise tulemuslikkust iseloomustavad käibekordajad, mille leidmiseks võrreldakse müügitulu vara maksumusega.

Koguvara käibekordaja (*Total Asset Turnover*) näitab, kui efektiivselt kasutab ettevõtte oma varasid. Mida suurem on see näitaja, seda efektiivsemalt varasid kasutatakse.

$$\text{KOGUVARA KÄIBEKORDAJA} = \frac{\text{MÜÜGITULU}}{\text{VARADE KESKMINE VÄÄRTUS}}$$

Põhivara käibekordaja (*Fixed Assets Turnover*) näitab põhivara kasutamise efektiivsust. Selle näitaja kujunemisel on olulised põhivarade vanus, kulumi arvestamise meetod ja investeringute ulatus.

$$\text{PÕHIVARA KÄIBEKORDAJA} = \frac{\text{MÜÜGITULU}}{\text{PÕHIVARA KESKMINE VÄÄRTUS}}$$

Käibevara käibekordaja (*Current Assets Turnover*) näitab ettevõtte suutlikkust oma käibevarade haldamisel.

$$\text{KÄIBEVARA KÄIBEKORDAJA} = \frac{\text{MÜÜGITULU}}{\text{KÄIBEVARA KESKMINE VÄÄRTUS}}$$

Käibevara käibekordaja suurenemine aasta-aastalt näitab, et ettevõtte on järjepidevalt parandanud oma laekumata sularaha ja muude käibevarade haldamist.

Näitaja väärtuste vähenemine viitab ettevõtte kasvava vajadusele rahaliste vahendite järele.

Finantsvõimenduse ehk kapitali struktuuri analüüs

Finantsvõimenduse suhtarvud näitavad, kui suures ulatuses ettevõtte kasutab tegevuse finantseerimiseks võõrkapitali ehk laenukapitali³⁶. Mida suurem on võõrkapitali osakaal, seda suurem on finantsvõimendus.

Võlakordaja (*Debt Ratio*) näitab, kui suur osa ettevõtte koguvarast on finantseeritud laenuvahenditega:

$$\text{VÕLAKORDAJA} = \frac{\text{KOHUSTISED KOKKU}}{\text{VARAD KOKKU}}$$

Optimaalse võlakordaja leidmine on ettevõtte finantsjuhtimise üks põhiküsimusi. Kui võlakordaja on < 0,5, siis finantseeritakse enamikke ettevõtja varasid oma-

kapitalist, kui vastupidi, siis võõrkapitalist. Kõrge võlakordaja viitab võimalusele, et ettevõtja täiendava laenukapitali kaasamise võimalused on väikesed.

Kohustiste ja omakapitali suhe (*Debt-equity Ratio*), kui suure osa ettevõtte omakapitalist moodustab võõrkapital:

$$\text{KOHUSTISTE JA OMAKAPITALI SUHE} = \frac{\text{KOHUSTISED KOKKU}}{\text{OMAKAPITAL KOKKU}}$$

Üldjuhul võetakse kohustiste ja omakapitali suhte arvutamisel arvesse üksnes pikaajalised kohustised.

³⁶ rahandus.ee: [Finantsvõimenduse suhtarvud](#)

Intresside kattekordaja (*Interest Coverage Ratio*) = EBIT (kasum enne intresse ja makse ehk ärikasum) / aruandeperioodi intressikulu, näitab ettevõtte laenuteenindamise võimet, kas teenitav põhitegevuskasum on piisav, et katta kõik intressikulud

$$\text{INTRESSIDE KATTEKORDAJA} = \frac{\text{ÄRIKASUM (EBIT)}}{\text{ARUANDEPERIOODI INTRESSIKULU}}$$

Intressikulu võetakse reeglina aruandeperioodi kasumiaruandest, EBIT on kasum enne intresse ja makse ehk ärikasum. Intresside kattekordaja peaks olema vähemalt 2,5.

Tasuvuse analüüs

Tasuvuse ehk rentaabluuse ehk kasumlikkuse suhtarvud (*Profitability Ratios*) mõõdavad seda, kui efektiivselt ettevõtja suudab oma vara kasutada ning kulusid kontrolli all hoida, et tagada oodatav tulusus³⁷.

Brutokasumimarginaal (*Gross Margin*) näitab müügi lisandväärtust:

$$\text{BRUTOKASUMIMARGINAAL} = \frac{\text{MÜÜGITULU-MÜÜDUD KAUPADE KULU}}{\text{MÜÜGITULU}}$$

Brutokasumimarginaal on abiks hinnakujundamisel ja turundustegevuse planeerimisel.

Ärikasumimarginaal (*Operating Margin*) näitab kui palju teenis ettevõtte kasumit oma põhitegevusest:

$$\text{ÄRIKASUMIMARGINAAL} = \frac{\text{ÄRIKASUM}}{\text{NETOKÄIVE}}$$

Käiberentaablus ehk puhaskasumimarginaal (*Profit Margin, Net Margin, Net Profit Margin*) näitab ettevõtte kasumlikkust:

$$\text{KÄIBERENTAABLUS} = \frac{\text{PUHASKASUM}}{\text{MÜÜGITULU}}$$

Käiberentaablus näitab, kui palju kasumit teenitakse ühe euro käibe kohta, kui mõistlik on ettevõtte hinnapoliitika ning kui hästi kontrollitakse kulusid.

³⁷ rahandus.ee: [Tasuvuse suhtarvud](#)

Varade puhasrentaablus (*Return on Assets – ROA*) iseloomustab ettevõtte varadesse tehtud investeeringute tasuvust:

$$\text{VARADE PUHASRENTAABLUS (ROA)} = \frac{\text{PUHASKASUM}}{\text{VARADE MAKSUMUS}}$$

Varade puhasrentaablus annab teada, kui palju kasumit teenib iga ettevõtte varasse investeeritud euro.

Omakapitali puhasrentaablus (*Return on Equity – ROE*) näitab ettevõttesse investeeritud omakapitali kasutamise efektiivsust puhaskasumi teenimiseks:

$$\text{OMAKAPITALI PUHASRENTAABLUS (ROE)} = \frac{\text{PUHASKASUM}}{\text{OMAKAPITAL}}$$

Omakapitali puhasrentaablus näitab, kui palju kasumit teenib iga ettevõtte omakapitali investeeritud euro.

Finantssuhtarvude analüüsimise juures on oluline meeles pidada, et üksnes suhtarvude väljaarvutamine ei anna selget pilti ettevõtte finantsseisundist. Selle meetodi kasutamine eeldab erinevate suhtarvude võrdlemist. Suhtarvu väljatoomisel ei ole mõtet, kui

sellega ei kaasne analüüsija hinnangut olukorrale. Erinevate ettevõtete majandustulemuste võrdlemisel tuleb eelnevalt veenduda, kas näitajad on võrreldavad – kas kasutatakse sarnaseid arvestusmeetodeid ja finantsaruandluse standardeid.

Põllumajandustootjate majandustulemuste analüüs

Põllumajanduslike majapidamiste sissetulekuid ja majandustegevust käsitlev põllumajandusliku raamatupidamise andmevõrk (*Farm Accountancy Data Network – FADN*) loodi Euroopa Liidus juba 1965. aastal. ELi tasandil kogutakse andmeid igal aastal ligikaudu 80 tuhandest kindlate kriteeriumide alusel välja valitud põllumajanduslikust majapidamisest, kes esindavad kokku ligi viit miljonit majapidamist. FADNi valimiga on kaetud ligikaudu 90% kasutatud põllumajandusmaast ja põllumajanduslikust tootmisest kogu ELis.

Eestis alustati andmebaasi loomisega 1996. aastal. Andmeid kogub ja edastab Euroopa Komisjonile Põllumajandusuuringute Keskus. Andmeid koguvad lepingulised koostööpartnerid üle Eesti, valimi suurus on 658 põllumajandustootjat. Peamisteks andmeallikateks on ettevõtte majandusaasta aruanne ja muud raamatupidamise dokumendid.

Andmete kogumine on igale liikmesriigile kohustuslik, samas andmete esitamine on põllumajandustootja jaoks vabatahtlik. Kogutud andmed on väga olulised

põllumajandussektori majandustulemuste analüüsimisel ja maaelu arendamiseks rakendatud toetusmeetmete tulemuslikkuse hindamisel. Tegelikult on FADNi andmed ainulaadsed, andes informatsiooni mikrotasandil. Ühtne metoodika annab võimaluse võrrelda erinevate liikmesriikide tulemusi omavahel ja ELi keskmiste näitajatega.

Kuna valimisse sattunud põllumajandustootjale on programmis osalemine vabatahtlik, siis võib tekkida kiusatus andmete esitamisest keelduda. Tegelikult annab andmevõrgus osalemine tootjatele üksikasjaliku sisendi majandusarvestuse süsteemi erinevatele komponentidele: finantsarvestus, kuluarvestus, eelarvestus, juhtimisarvestus ja muidugi finantsanalüüs. Iga andmeid esitanud põllumajandustootja saab tagasisidena põhjaliku analüüsi oma tootmistegevuse ja majandusnäitajate kohta viimasel viiel aastal. Kohe peale andmete esitamist on võimalus saada ettevõtte majandustulemuste lühianalüüs, aasta lõpus kui kõigilt ettevõtetelt on andmed kogutud, väljastatakse põhjalik analüüs, milles sisaldub ka võrdlus tootmistüübi ja majandusliku suuruse poolest sarnase tootjate grupi tulemustega.

Põllumajandustootjale esitatav majandustulemuste analüüs on jaotatud teemade lõikes:

- Üldised ettevõtet iseloomustavad näitajad (maakasutus, omandis ja renditud maa)
- Taimekasvatus (põllukultuuride kasvupinnad, saagikused, taimekasvatustoodang jne)
- Loomakasvatus (loomade keskmine arv, loomakasvatustoodang, hinnad jne)
- Tööjõud (töötajate keskmine arv, tööjõu kasutamise efektiivsus, tööjõukulud)
- Kogutoodangu väärtus ja kogukulud (kogutoodangu ja kogukulude struktuur, indikaatorid)
- Toetused (määratud ja makstud toetused, toetuste tase)
- Sissetulekud (müügitulu)
- Finantsanalüüs (varade kasutamise efektiivsus, maksejõulisus, majandustegevuse tulemuslikkus)
- Investeeringud ja investeeringutoetused (investeeringute struktuur ja laekunud investeeringutoetused)

Näide andmeid esitanud tootjale saadetakse majandustulemuste analüüsist on toodud lisas 6.

Lähiaastatel on kavas kujundada põllumajandusliku raamatupidamise andmevõrk (FADN) põllumajandusettevõtete kestlikkuse andmevõrguks (*Farm Sustainable Data Network – FSDN*). Muudatuse eesmärgiks on lisada võimalus keskkonna- ja sotsiaalsete näitajate kogumiseks ja analüüsimiseks, parandada seoseid teiste andmebaasidega ning tihendada koostööd nõuandeteenistusega põllumajandustootjatele jätkusuutliku tootmise nõuande koostamisel.

Kookkuvõte

Levinumad ettevõtlusvormid Eestis on osaühing, aktsiaselts ja füüsilisest isikust ettevõtja. Konkreetse ettevõtlusvormi kasuks otsustamisel tuleb hinnata kavandatava tegevusalaga seotud riske ja võimalusi ning kaaluda rahalisi ressursse ja eesmärke.

Nii näiteks on osaühingut kiire ja lihtne registreerida, nõutud osakapitali suurus on suhteliselt madal ja puudub osanike isiklik vastutus OÜ kohustuste eest. Aktsiaselts sobib suuremahuliseks ettevõtluseks, samas aktsionärid ei vastuta isiklikult aktsiaseltsi kohustuste eest. Aktsiaselts on kõrgeima kapitalinõudega ettevõtlusvorm ja peab omama mitmetasandilist juhtimisstruktuuri. FIE registreerimine on lihtne, kuid FIE vastutab ettevõtlusega tekkinud kohustuste eest kogu oma isikliku varaga.

Majandusarvestus on majandustehingutest tuleneva informatsiooni töötlemise süsteem, mille käigus toimub informatsiooni kogumine, registreerimine, kokkuvõtmine ja töötlemine ning aruandluse koostamine, analüüs ja edastamine kasutajatele.

Majandusarvestus koosneb erinevatest, kuid samas ka suures osas omavahel seotud komponentidest: finantsarvestus, kularvestus, maksude arvestus, finantsanalüüs, eelarvestus, juhtimisarvestus ja auditeerimine.

Majandusarvestuse tulemusi kasutavad ettevõttevälised ja -sisesed infotarbijad. Väliseid infotarbijaid (aktsionärid, võlausaldajad, riigiametid jne) huvitab eelkõige ettevõtte kui terviku finantsseisund. Ettevõttesisesed infotarbijad (juhtkond, töötajad) vajavad

majandusarvestusest saadavat informatsiooni igapäevaste juhtimisotsuste tegemiseks ja tulemuste hindamiseks.

Finantsarvestus põhineb raamatupidamisandmetel ja annab olulist informatsiooni ettevõtte finantsvõimekuse kohta ning on sisendiks juhtimisotsuste tegemisel. Raamatupidamise korraldamise kohustus on majandusüksust juhtival omanikul või volitustega juhil, kes vastutab kogu majandustegevuse eest otseselt omaniku või omanike ees. Selle kohustuse täitmiseks võib ettevõtja tööle võtta raamatupidaja(d) või kasutada raamatupidamisteenust.

Alates 1. jaanuarist 2017 korraldatakse raamatupidamist vastavalt Eesti Finantsaruandluse Standardile, mille põhiohused on kehtestatud raamatupidamise seadusega ning mida täiendavad raamatupidamise toimikonna juhendid. Raamatupidamise seadus sätestab, et Eestis on raamatupidamiskohustuslaseks iga Eestis registreeritud era- või avalik-õiguslik juriidiline isik, füüsilisest isikust ettevõtja ja Eestis registrisse kantud välismaa äriühingu filiaal. Sama seadus paneb ka täpselt paika, millised on nende ettevõtete kohustused finantsarvestuse korraldamiseks ettevõttes.

Iga tehing, mis tehakse, kajastatakse raamatupidamises: kust saadi raha ja mida osteti; kellelt laenu saadi, mis summa ja kui pikaks ajaks jne. Finantsarvestus toimub arvepidamise kontodel kahekordse kirjendamise põhimõttel, koostatakse finantsaruanded ja analüüsitakse tulemusi.

Raamatupidamiskohustuslane on kohustatud koostama raamatupidamise sise-eeskirja, mis kehtestab kontoplaani koos kontode sisu kirjeldusega, reguleerib majandustehingute dokumenteerimist ja kirjendamist, algdokumentide käivet ja säilitamist, raamatupidamisregistrite pidamist, tulude ja kulude kajastamist kasumiaruandes, varade ja kohustiste inventeerimist, kasutatavaid arvestuspõhimõtteid ja informatsiooni esitusviisi, aruannete koostamise korda ning arvutitarkvara kasutamist.

Majandusaasta aruanne kirjeldab ettevõtte äritegevust ja majandustulemusi ja see on kohustuslik dokument igale Eestis tegutsevale ettevõttele. Majandusaasta aruanne kajastab ettevõtte finantsolukorda, annab objektiivse ülevaate varadest ja kohustistest – seega annab huvigruppidele ülevaate majandustegevusest. Majandusaasta aruanne peab olema korrektselt koostatud ning kajastama ettevõtte tegevust õigelt ja õiglaselt. Aruanne on kõigile huvilistele äriregistrist kättesaadav ning esindab ettevõtte tegevusvõimekust.

Ettevõtte majandusaasta aruanne koosneb neljast põhiosast: tegevusaruanne, raamatupidamise aastaaruanne, audiitori järeldusotsus ja kasumijaotuse aruanne.

Tegevusaruandes antakse ülevaade ettevõtte olulisematest tegevustest ja saavutustest möödunud perioodil ja selgitatakse tulevikuplaane.

Raamatupidamise aastaaruanne annab ülevaate ettevõtte finantseerimis-, investeerimis- ja äritegevusest teatud perioodi jooksul ning ettevõtte finantsseisundist antud momendi seisuga. Raamatupidamise aastaaruanne koosneb bilansist, kasumiaruandest, rahavoogude aruandest, omakapitali muutuste aruandest ja aastaaruande lisadest.

Bilanss on raamatupidamisaruanne, mis kajastab teatud kindla kuupäeva seisuga raamatupidamiskohustuslase finantsseisundit (vara, kohustisi ja omakapitali). Raamatupidamiskohustuslane peab üldjuhul oma raamatupidamise aastaaruandes kasutama raamatupidamise seaduse lisas 1 toodud bilansiskeemi. Mikro- ja väikeettevõtjate lühendatud aastaaruannetes võib bilanss olla esitatud lühemal või pikemal kujul, lähtudes raamatupidamise seaduses sätestatud nõuetest ja võimalustest.

Kasumiaruanne on raamatupidamisaruanne, mis kajastab raamatupidamiskohustuslase aruandeperioodi tulude ja kulude vahet (kasumit või kahjumit).

Kui bilanss näitab ettevõtja hetkeseisu konkreetsel päeval, siis kasumiaruanne annab ülevaate kogu aruandeperioodist. Eestis on lubatud kaks eri kasumiaruande skeemi, mis on ära toodud raamatupidamise seaduse lisas 2. Iga ettevõtja võib vabalt valida endale sobivama kasumiaruande skeemi, samas tuleks skeemi valikul lähtuda sellest, kumb skeem annab parema ülevaate ettevõtte majandustulemuse kujunemisest. Väiketootjale sobib pigem skeem 1, mille kohaselt rühmitatakse kulud nende iseloomu järgi (kaubad, toore, materjal, ja teenused, tööjõukulud, põhivarade kulum jne).

2017. aastal jõustunud uue raamatupidamise seaduse järgi ei pea mikro- ja väikeettevõtted majandusaasta aruande koosseisus rahavoogude aruannet ja omakapitali muutuse aruannet esitama.

Ettevõtted, kes ületavad etteantud norme (müügitulu, varade seis, töötajate arv), on kohustatud raamatupidamisaruande õigsuse kontrollimiseks ja sellele hinnangu andmiseks läbima audiitorkontrolli.

Põllumajandusettevõtte raamatupidamise eripära võrreldes tavapärase äriettevõttega on tingitud tootmistegevuse otsesest seotusest bioloogiliste protsessidega. Eesti Raamatupidamise Toimikond on välja töötanud juhendi bioloogilise vara kajastamiseks raamatupidamise aastaaruannetes (RTJ 7). Bioloogiliste varade ja varude korrektne kajastamine raamatupidamisarvestuses on väga oluline, et tagada finantsuhtarvude õigsus. Finantsuhtarvude korrasolekust sõltub suurel määral erinevate toetuste, laenude ja liisingute saamine.

Kuluarvestuses tekkinud info on suunatud juhtkonna abistamiseks, et ettevõtte tegevust saaks paremini planeerida ja kontrollida. Kuluarvestuse sisseseadmiseks jagatakse raamatupidamises tulud ja kulud esiteks liikide kaupa kontodele, seejärel objektidele, millega tulud-kulud seotud on. Kuluarvestuse käigus toimub eelarvete, tegelike kulude, tegevuse kasumlikuse analüüs.

Maksuarvestus. Maksumaksjal on kohustus maksta seadustega ettenähtud riiklikke ja kohalikke makse. Riiklikud maksud on tulumaks, sotsiaalmaks, maa-maks, hasartmängumaks, käibemaks, tollimaks, aktsiidid ja raskeveokimaks. Riiklikud maksud laekuvad riigieelarvesse. Kohalikud maksud kehtestatakse valla- või linnavolikogu määrusega vastavalt kohalike maksude seaduses sätestatud tingimustele. Kohalikud maksud laekuvad kohalike omavalitsuste eelarvesse. Kohalikud maksud on näiteks müügitulu maks, paadimaks, reklaamimaks, teede ja tänavate sulgemise maks, mootorsõidukimaks, loomapidamismaks, lõbustusmaks ja parkimistasu. Osa füüsilise isiku tulumaksust ja maamaks tervikuna laekub kohalike omavalitsuste eelarvesse.

Audiitorkontroll. Raamatupidamise aastaaruande audit või aastaaruande ülevaatus on kohustuslik raamatupidamiskohustuslasele, kelle aruandeaasta näitajatest müügitulu või tulu, varade väärtus bilansipäeva seisuga ning töötajate keskmine arv ületavad teatud piiri.

Juhtimisarvestuse eesmärgiks on aidata juhtidel vastu võtta ettevõtte tegutsemiseks vajalikke otsuseid. Kuna juhtimisarvestus on ettevõtetele vabatahtlik, siis puuduvad niinimetatud kohustuslikud arvestusprintsipid ja aruannete vormid. Juhtimisarvestuse informatsiooni kasutab ainult konkreetse ettevõtte juhtkond või allüksuste juhid. Juhtimisarvestuses peab informatsioon olema suunatud pigem tulevikku kui minevikku.

Eelarvestuseks nimetatakse eelarve koostamise protsessis tehtavaid tegevusi. Eelarvestamise protsessis on oluline tähtsus prognoosimisel. Lühiajalised prognoosid tehakse kuni üheks aastaks, keskmised 1–5 aastaks ning pikaajalised 5–15 aastaks. Eelarve eeldab, et sooritavad tegevused vastaksid eelarves ettenähtutele ja aitaksid saavutada eesmärgiks seatud tulemusi. Prognoos püüab ette aimata, mis tulevikus toimub. Kõikides eelarvetes on prognoosimise elemente.

Põllumajandusettevõtetes on üheks võimaluseks tegevuse planeerimisel ja ka hilisemal tulemuste kokkuvõtmisel kasutada **kattetulu arvestamise põhimõtteid**. Kattetulu meetodika järgi arvutatakse kõigepealt kattetulu iga ettevõttes kasvatatava põllukultuuri hektari ja loomaliigi pea kohta ning seejärel leitakse vastavalt külvipinnale ja loomade aasta keskmisele arvule kattetulu kogu ettevõttes.

Finantsanalüüsi all mõistetakse ettevõtte möödunud, käesoleva ja tulevikus oodatava rahandusliku olukorra hindamist. Finantsanalüüsi on eelkõige vaja ettevõtte juhtkonnale edasiste äriotsuste tegemiseks, äritegevuse planeerimiseks ja juhtimiseks. Finantsanalüüsi

üldiseks eesmärgiks on avastada ettevõtte finantsseisundis kõik nõrgad kohad, mis võivad tulevikus probleeme tekitada ning leida eelised, millest võib ettevõtte tulevikus tulu saada. Finantsaruannete analüüsi põhilisteks meetoditeks on trendi- ja struktuurianalüüs ning suhtarvuanalüüs. Kõige täpsema ülevaate annab kõigi analüüsimeetodite kombineeritud kasutamine.

Kasulikud infolikad

Alver, L, Alver, J. Finantsarvestus: põhikursus. 2017

Baker, R. Raamatupidamise raudwara. 2017

Põld, I. Majandusarvestuse alused. 2012

Kazakova, V. Ettevõtte finantsanalüüs Tartu Agro AS näitel aastatel 2011–2017. 2018

Kuusik, R. Ettevõtte likviidsuse analüüsimisel ja juhtimisel kasutatavad suhtarvud. 2017

Kuusik, R. Finantsjuhtimine kui ettevõtte edu alus. II osa. 2016

Tamm, K. Juhtimisarvestuse meetodite kasutamine Eesti põllumajandusettevõtetes. 2018

Tearu, K. Kuluarvestuse põhimõtted tootmises, kaubanduses ja teenusettevõttes. 2015

Tearu, A. Krumm, E. Ettevõtte finantsjuhtimine. 2005

Tikk, J. Finantsarvestus. 2016

Vooro, A. Omahinna arvestamine põllumajanduses. 2013

Kattetulu arvestused taime- ja loomakasvatuses

Eesti Finantsaruandluse Standard

Raamatupidamise Toimkonna juhendid

Riigiportaal: Ettevõtlus

Raamatupidamise seadus

Tulumaksuseadus

Töölepinguseadus

Võlaõigusseadus

Äriseadustik

Maksu- ja Tolliamet

Eesti Maksumaksjate Liit

Raamatupidamis- ja maksuinfoportaal

Raamatupidamise ABC

Rahandus.ee

LISA 3

Ettevõtte bilansi vertikaalanalüüs (varade ja kohustiste struktuur ja toimunud muutused)

	2019	2020	2021	Struktuur, %			Muutus, PP		
				2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019
Raha									
Nõuded ja ettemaksud									
Varud									
Bioloogilised varad									
KOKKU KÄIBEVARA									
Pikaajalised investeeringud									
Materiaalne põhivara									
Bioloogilised varad									
KOKKU PÕHIVARA									
KOKKU VARAD				100%	100%	100%			
Lühiajalised laenukohustised									
Võlad ja ettemaksud									
KOKKU LÜHIAJALISED KOHUSTISED									
Pikaajalised laenukohustised									
KOKKU PIKAAJALISED KOHUSTISED									
KOKKU KOHUSTISED									
Aktiikapital nimiväärtuses									
Kohustuslik reservkapital									
Eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum)									
Aruandeaasta kasum (kahjum)									
KOKKU OMAKAPITAL									
KOKKU KOHUSTISED JA OMAKAPITAL				100%	100%	100%			

LISA 5

Ettevõtte finantssuhtarvude analüüs

	2019	2020	2021
MAKSEVÕIME			
Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja			
Maksevõime kordaja			
Rahakordaja			
VARADE KASUTAMISE EFEKTIIVSUS			
Koguvara käibekordaja			
Põhivara käibekordaja			
Käibevara käibekordaja			
KAPITALI STRUKTUUR			
Võlakordaja			
Kohustiste ja omakapitali suhe			
Intresside kattekordaja			
TASUVUS			
Brutokasumimarginaal			
Äri kasumimarginaal			
Käiberentaablus			
Varade puhasrentaablus			
Omakapitali puhasrentaablus			

Piimatootja X

Analüüs põhineb Teie poolt Põllumajandusuuringute Keskusele edastatud 2020. majandusaasta andmetel. Ettevõtte andmed on lisatud põllumajandustootjate raamatupidamise andmebaasi ning töödeldud vasta-va metoodika alusel.

Eestis koguti 2020. aastal andmeid 658-lt ettevõttelt. Ettevõtted rühmitati vastavalt tootmistüübile ja majanduslikule suurusele. Tootmistüüp määratakse läh- tudes peamise tootmisharu osatähtsusest ettevõtte tootmistegevuses. Majandusliku suuruse määramise aluseks on standardkogutoodangu väärtus eurodes. Selleks korrutatakse tootmises kasutatava põlluma- jandusmaa hektarite arv kultuuride lõikes ning loo- made keskmine arv loomaliikide lõikes vastavate standardtoodangu koefitsientidega ning korrutiste summeerimisel saadakse ettevõtte standardkogutoo- dangu väärtus.

Lähemat informatsiooni põllumajandustootjate raamatupidamise andmebaasi (FADN) kohta Eestis leiab Põllumajandusuuringute Keskuse kodulehelt: pmk.agri.ee/et/FADN. Samalt kodulehelt leiab ka aas- taraamatud ja avaldatud artiklid aastate lõikes ning saab tutvuda standardtulemustega.

Teie ettevõtte on osalenud testettevõttena põlluma- jandusliku raamatupidamise andmebaasis 11 aastat.

Üldised ettevõtet iseloomustavad näitajad

Ettevõtte kuulub kõige suuremate piimatootjate gruppi majandusliku suurusega rohkem kui 1,5 miljo- nit eurot. Analüüsis on välja toodud viimase viie aasta andmed. Ettevõtte andmeid on võrreldud samasse suurusgruppi kuuluvate piimatootjate (19 ettevõtet) 2020. aasta keskmiste näitajatega.

Tabel 1. Maakasutus

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
Ettevõtte kasutuses olev põllumajandusmaa kokku, ha	1 704,25	1 733,16	1 733,27	1 733,29	1 855,20	1 316,69
Omandis	204,08	244,46	283,64	331,55	340,35	539,94
Renditud	1 500,17	1 488,70	1 449,63	1 401,74	1 514,85	776,75
Renditud põllumajandusmaa osatähtsus, %	88	86	84	81	82	59
Renditasu, euro/ha	34	41	42	46	52	88

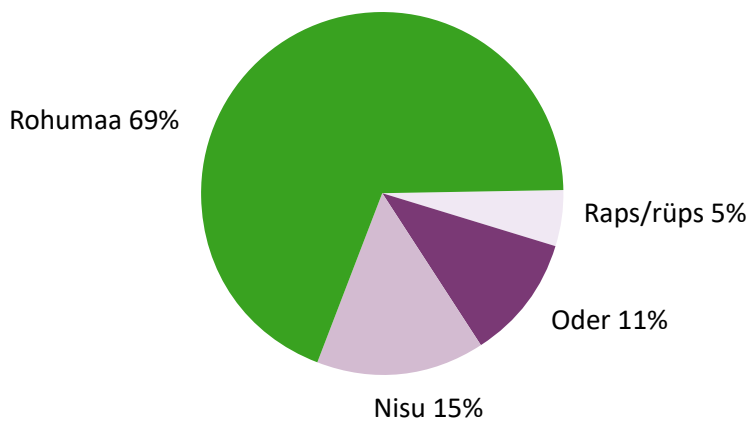
Teie ettevõttes kasutati 2020. aastal kokku 1855 ha põllumajandusmaad. Võrdlusgrupis oli põllumajandusmaad keskmiselt 1317 ha. Rendimaa osatähtsus

oli 82%, võrdlusgrupis 59%. Renditasu oli keskmiselt 52 euro/ha, võrdlusgrupis keskmiselt 88 euro/ha (tabel 1).

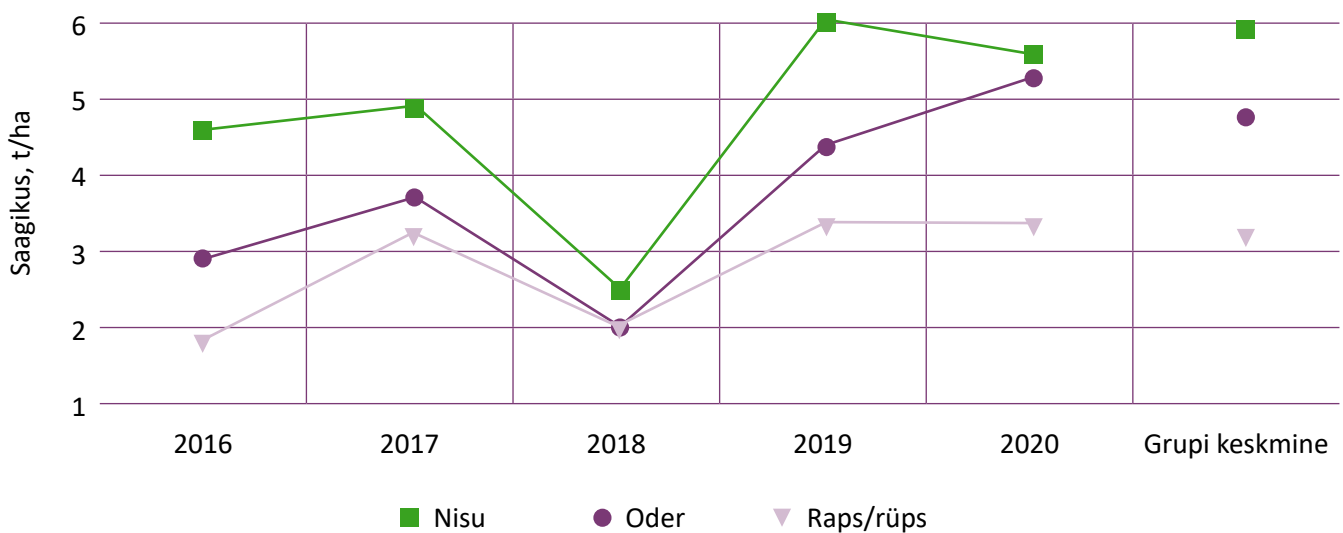
Taimikasvatus

2020. aastal oli ettevõttes rohumaid 1284 ha, teravilja kasvatasite 495 ha ning õlikultuure (raps/rüps) 76 ha. Teraviljadest kasvatasite nisu 291 ha ja otra 203 ha.

Nisu saagikus oli 5,6 t/ha, odra saagikus 5,3 t/ha ning rapsi/rüpsi saagikus 3,3 t/ha. Võrdlusgrupis oli nisu saagikus 5,9 t/ha, odra saagikus 4,7 t/ha ja rapsi/rüpsi saagikus 3,2 t/ha (tabel 2).

Joonis. Maakasutuse struktuur, 2020

Joonis. Kultuuride saagikus, t/ha

Tabel 2. Taimikasvatus

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
PÕLLUMAJANDUSMAA KASUTUS, HA						
Nisu	223,78	285,67	282,87	263,62	291,35	178,88
Oder	134,49	144,98	168,86	215,56	203,52	224,52
Raps/rüps	83,08	131,96	112,39	103,52	76,47	111,86
Rohumaa	1 154,40	1 170,25	1 153,20	1 150,59	1 283,86	627,29
Kesa	17,39		15,95			12,72
Söödateravili (v.a teraks)	91,11					13,33
Heinaseeme		0,30				0,59
SAAGIKUS, T/HA						
Nisu	4,4	4,9	2,5	6,0	5,6	5,9
Oder	2,9	3,7	2,0	4,4	5,3	4,7
Raps/rüps	1,8	3,2	2,0	3,3	3,3	3,2
TOODANG, T						
Teravili	1 365,1	1 946,2	1 034,6	2 543,6	2 694,7	2 331,3
Õlikultuurid	147,0	417,3	220,6	337,2	254,7	363,0

Loomakasvatus

Ettevõttes oli 2020. aastal keskmiselt 599 piimalehma, 2 ammalehma ja 509 noorveist. Võrreldes 2019. aastaga on piimalehmade keskmine arv suurenenud ning

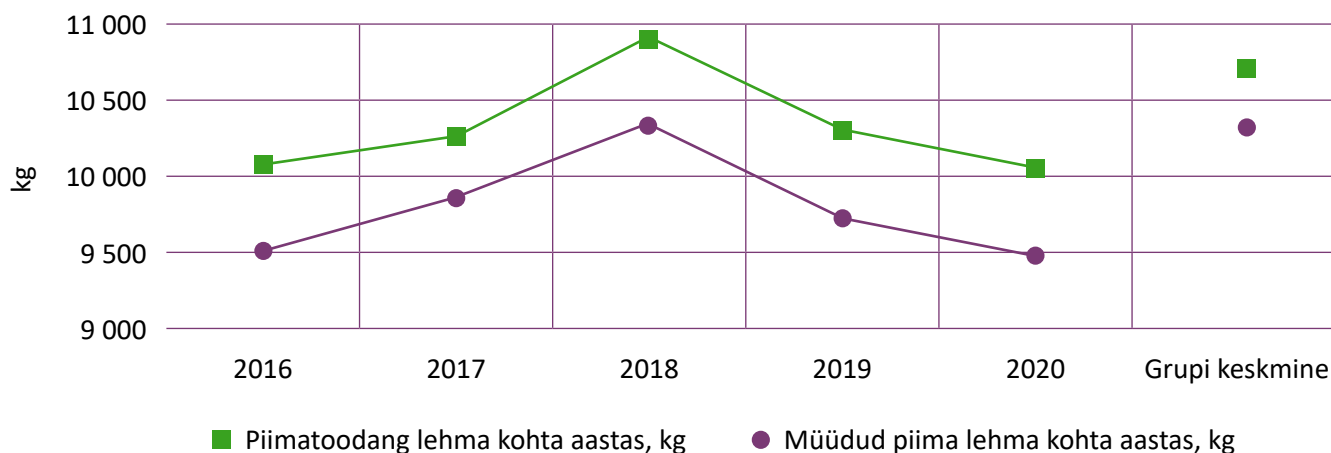
noorveiste arv vähenenud. Võrdlusgrupis oli keskmiselt 545 piimalehma ja 531 noorveist (tabel 3).

Tabel 3. Loomakasvatus

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
KESKMINE ARV:						
Piimalehmad	538	537	563	584	599	545
Ammlehmad					2	
Noorveised	591	595	643	648	509	531
KOKKU, LÜ	870,7	867,8	927,4	939,4	863,9	845,2
Loomkoormus, lü/ha (sööda-kultuurid)	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7	1,2
Piimatoodang lehma kohta aastas, kg	10 039	10 267	10 904	10 300	10 013	10 685
Piimatoodang kokku, t	5 401	5 514	6 139	6 015	5 998	5 819
MÜÜDUD PIIMA KOKKU, T	5 114	5 285	5 813	5 675	5 670	5 617
Müüdüd piima osatähtsus, %	95	96	95	94	95	97
Piima tootmise omahind, euro/t	214	240	251	258	264	289
Piima realiseerimise hind, euro/t	230	325	303	308	295	293
Veiste müük, euro	160 799	135 339	209 172	315 394	289 062	146 795

2020. aastal toodeti ettevõttes 5998 tonni piima. Keskmine piimatoodang lehma kohta aastas oli 10 013 kg, võrdlusgrupi keskmine 10 685 kg. Piimatoodang lehma kohta oli viimase viie aasta võrdluses kõige madalam. Müüdüd piima osakaal piimatoodangust oli

95%, võrdlusgrupis 97%. Piima realiseerimisest laekus 1 672 955 eurot, 2019. aastal 1 747 777 eurot. Keskmine piima realiseerimishind oli 295 euro/t, 2019. aastal 308 euro/t. Võrdlusgrupis oli keskmine piima realiseerimise hind 293 euro/t.

Joonis. Piimatoodang ja müük lehma kohta aastas, kg

Piima tootmise omahinnaks kujunes 264 euro/t, võrdlusgrupi keskmine oli 289 euro/t. Võrreldes 2019. aastaga oli piima tootmise omahind 2,3% võrra kõrgem ja realiseerimishind 4,2% võrra madalam. 2020. aastal oli Teie ettevõttes piima tootmise omahind 11,7% madalam kui piima realiseerimise hind.

Veiste müügist laekus 2020. aastal 289 062 eurot, eelmisel aastal 315 394 eurot. Võrdlusgrupis realiseeriti veiseid keskmiselt 146 795 euro eest. Arvestuslik loomkoormus oli keskmiselt 0,7 lü söödakultuuride hektari kohta, võrdlusgrupis oli see näitaja 1,2 lü/ha.

Tööjõud

2020. aastal arvestati ettevõttes kokku 45 539 töötundi, mis on arvestuslikult 20,7 tööjõu aastaühikut (arvestuslikult võrdub üks tööjõu aastaühik (tjü) 2 200 töötundi aastas). Võrdlusgrupis oli keskmiselt 25,0 tjü.

Tööjõukulu (töötasu koos tööjõumaksudega) oli keskmiselt 30 064 eurot tööjõu aastaühiku kohta ehk 13,67 euro/h. Võrdlusgrupis olid need näitajad vastavalt 24 189 eurot ja 11,00 eurot.

Tabel 4. Tööjõud

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
Töötajate keskmine arv, tjü	23,96	26,70	22,20	23,42	20,70	24,99
Tööjõukulu kokku, euro	471 160	518 110	592 306	670 087	622 332	601 967
Tööjõukulu, euro/tjü	19 664	19 405	26 680	28 612	30 064	24 189
Tööjõukulu, euro/tund	8,94	8,82	12,12	13,01	13,67	11,00

Kogutoodang (k.a toetused) ja kogukulud

Ettevõtte kogutoodangu³⁸ (k.a toetused) väärtus oli 2020. aastal 3 709 672 eurot (tabel 5). Sellest moodustas taimekasvatustoodang 27%, loomakasvatustoodang 54%, kõrvaltegevus 9% ning toetused 11%.

Kogukulud olid 3 057 051 eurot. Sellest moodustasid erikulud (näiteks omatoodetud ning ostetud sööt ja

seeme, väetised, taimekaitsevahendid jne) 36%, üldkulud (näiteks masinate ja seadmete korrashoid, kü-tusekulu, ostetud teenustööd ja masinate rent, rendimaksud, kindlustus jne) 23%, tööjõukulud 20%, kulum 18% ning intressid 2%. Võrdlusgrupis moodustasid vastavalt erikulud 45%, üldkulud 21%, tööjõukulud 19%, kulum 12% ning intressid 2%.

Tabel 5. Kogutoodang, toetused ja kogukulud, euro

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
KOGUTOODANGU VÄÄRTUS (K.A TOETUSED)	2 595 128	3 337 074	3 341 006	3 821 099	3 709 672	3 195 605
Taimekasvatustoodang	629 624	631 592	597 004	931 365	985 982	893 647
Loomakasvatustoodang	1 358 441	1 945 573	2 067 961	2 098 965	2 013 686	1 873 910
Kõrvaltegevus	306 762	345 455	316 564	458 516	318 422	112 678
Toetused (v.a investeeringutele)	300 301	414 454	359 477	332 253	391 582	315 370
KOGUKULUD	2 328 849	2 581 842	2 874 543	3 090 541	3 057 051	3 104 082
Erikulud	967 583	1 185 793	1 334 754	1 117 164	1 111 537	1 410 765
Üldkulud	503 025	443 401	451 417	743 927	711 853	664 241
Tööjõukulud	471 160	518 110	592 306	670 087	622 332	601 967
Kulum	350 763	394 609	454 428	513 559	563 511	376 244
Intressid	36 318	39 929	41 638	45 804	47 818	50 865

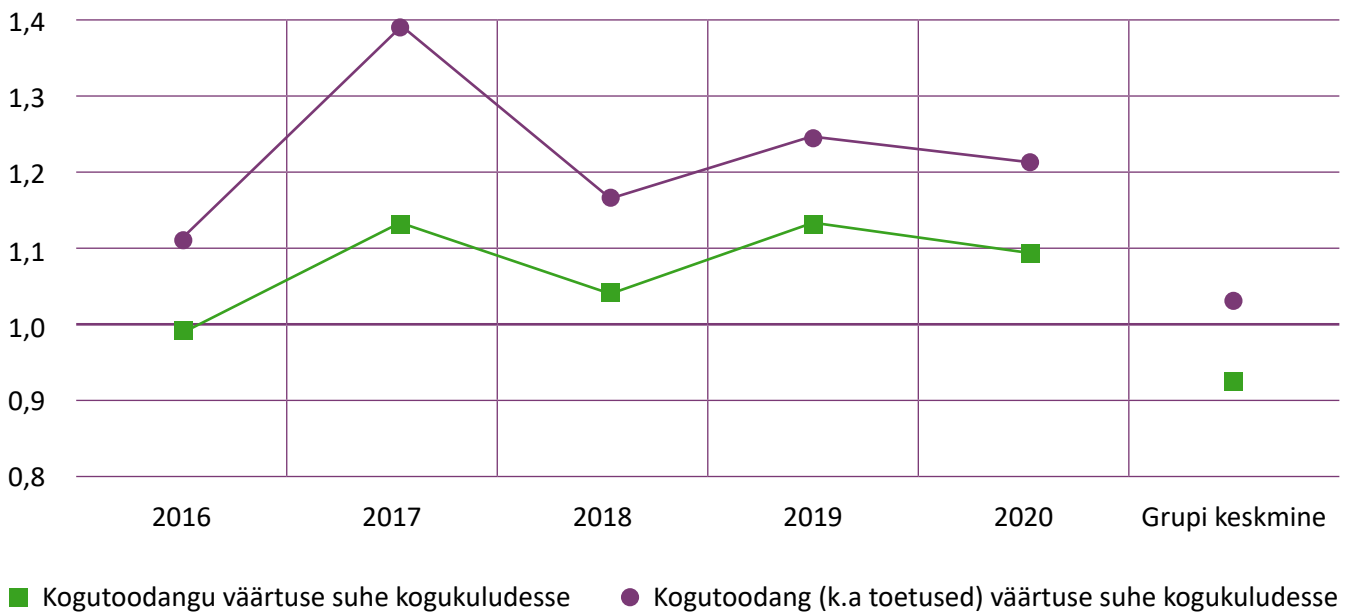
³⁸ Kogutoodang on ettevõtte kogu toodang rahalises väärtuses, mis kujuneb ettevõttes toodetud toodangu liikumisest (toodangu müük + omatarve + ettevõtte sisetarve (seemneks, söödaks, töötlemiseks) + varude lõppseis - varude algseis - loomade ost).

Kogutoodangu väärtuse suhe kogukuludesse oli Teie ettevõttes üle ühe (1,09), mis näitab, et toodangu väärtus oli kõrgem, kui selle tootmiseks tehtud ku-

lud. Lisades kogutoodangu väärtusele ka toetused, on tulemus 1,21. Võrdlusgrupis oli see näitaja 0,93 ilma toetusteta ning 1,03 koos toetustega (tabel 6).

Tabel 6. Kogutoodangu ja kogukulude indikaatorid

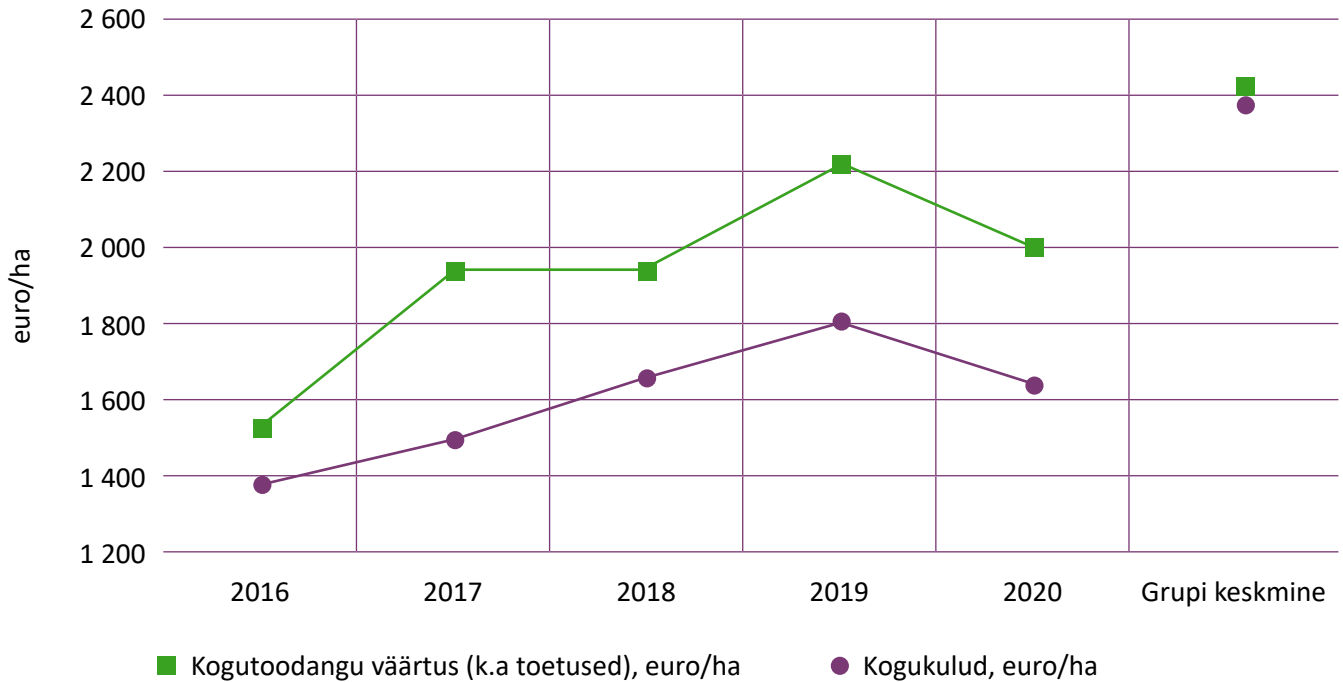
	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
Taimekasvatustoodangu väärtus, euro/ha	369	364	344	537	531	679
Taimekasvatuse erikulud, euro/ha	83	83	79	126	124	188
Loomakasvatustoodangu väärtus, euro/lü	1 560	2 242	2 230	2 234	2 331	2 217
Loomakasvatuse erikulud loomühiku kohta, euro/lü	948	958	1 143	949	1 011	1 353
Kogutoodangu väärtuse suhe kogukuludesse	0,99	1,13	1,04	1,13	1,09	0,93
Kogutoodangu (k.a toetused) väärtuse suhe kogukuludesse	1,11	1,29	1,16	1,24	1,21	1,03
Kogutoodangu väärtus (k.a toetused), euro/ha	1 523	1 925	1 928	2 205	2 000	2 427
Kogukulud, euro/ha	1 366	1 490	1 658	1 783	1 648	2 357

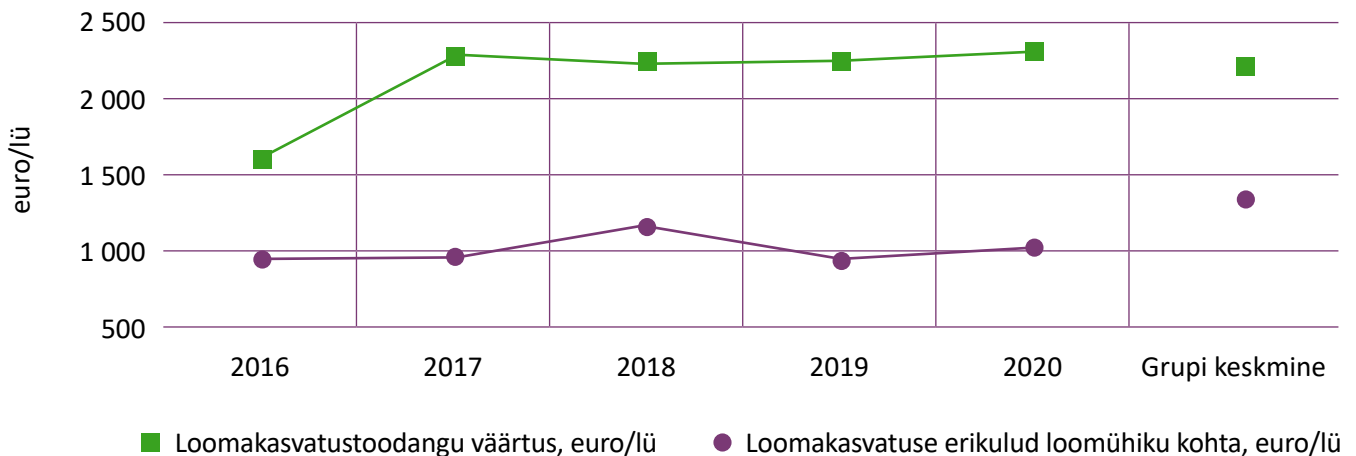
Joonis. Kogutoodangu suhe kogukuludesse

Põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna oli kogutoodangu väärtus (k.a toetused) 2000 euro/ha ja kogukulud 1648 euro/ha. Kogutoodang hektari kohta oli vähenenud võrreldes eelmise aastaga ja kulud

hektari kohta viimase kolme aasta võrdluses kõige väiksemad. Võrdlusgrupi näitajad olid vastavalt 2427 euro/ha ning 2357 euro/ha.

Joonis. Kogutoodang ja kogukulud, euro/ha

Joonis. Kogutoodang ja kogukulud, euro/ha

Loomakasvatustoodang loomühiku kohta oli 2331 eurot ja loomakasvatuse erikulud 1011 eurot. Võrdlusgrupis oli loomakasvatustoodang 2217 euro/lü ning erikulud 1353 euro/lü.

Toetused

PRIA andmetel määrati Teie ettevõttele 2020. aasta eest otsetoetusi³⁹ ja maksti maaelu arengukava toetusi kokku 391 582 eurot. Sellest moodustas:

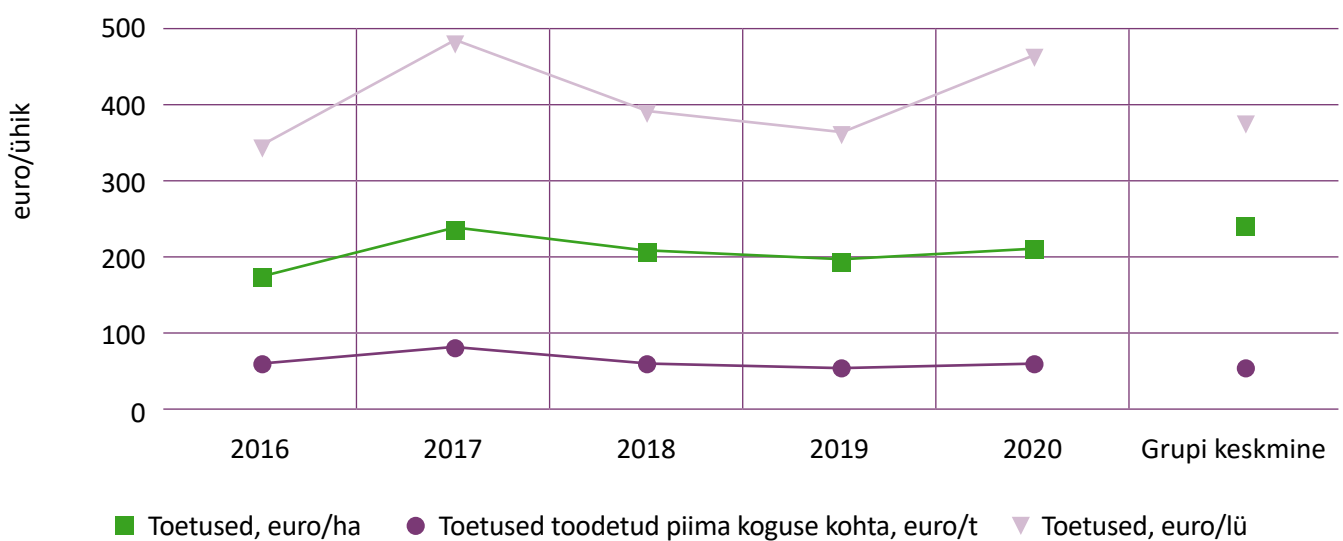
- ühtne pindalatoetus 202 996 eurot;
- kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus (rohestamine) 91 506 eurot;
- piima üleminekutoetus 13 393 eurot;
- põllumajanduskultuuri üleminekutoetus 3690 eurot;
- veise üleminekutoetus 4170 eurot;

- ammlehma kasvatamise üleminekutoetus 180 eurot;
- keskkonnasõbraliku majandamise toetus 41 950 eurot;
- piirkondlik mullakaitse toetus 25 086 eurot;
- loomade heaolu toetus 2668 eurot;
- praktikatoetus 5943 eurot.

Teie ettevõttele maksti arvestuslikult 211 eurot põllumajandusmaa hektari, 65 eurot toodetud piima tonni või 453 eurot loomühiku kohta, võrdlusgrupis vastavalt 240 euro/ha, 54 euro/t ja 373 euro/lü (tabel 7).

Tabel 7. Toetused (v.a investeeringutoetused)

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
TOETUSED KOKKU, EURO	300 301	414 454	359 477	332 253	391 582	315 370
Toetused, euro/ha	176	239	207	192	211	240
Toetused toodetud piima koguse kohta, euro/t	56	75	59	55	65	54
Toetused, euro/lü	345	478	388	354	453	373
Toetuste osakaal kogutoodangu väärtusest koos toetustega, %	12	12	11	9	11	10

Joonis. Toetused (v.a investeeringutoetused) ühiku kohta

³⁹ Arvestatud on ainult aruandeaastal ettevõttes kasutusele võetud põllumajandusmaa eest määratud otsetoetused. Välja renditud maa eest määratud toetused on kajastatud muude tulude all.

Sissetulekud

Müügitulu oli 2020. aastal 2 685 110 eurot, sh põllumajanduslik müügitulu 2 378 112 eurot ning sissetulek

kõrvaltegevusest 306 998 eurot. Võrreldes 2019. aastaga on müügitulu vähenenud 8,8% (tabel 8).

Tabel 8. Müügitulu

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
MÜÜGITULU KOKKU, EURO	1 935 203	2 376 555	2 705 532	2 944 524	2 685 110	2 301 135
Põllumajandusest, euro	1 631 425	2 033 435	2 390 634	2 490 042	2 378 112	2 206 022
Põllumajanduslik müügitulu, euro/ha	957	1 173	1 379	1 437	1 282	1 675
Põllumajanduslik müügitulu euro/põllumajanduslik tju	70 792	79 102	112 727	112 445	131 563	90 790

Finantsanalüüs

Ettevõtte koguvarade maksumus 31.12.2020 seisuga oli 8 198 131 eurot, 63% sellest oli omakapital. Võrdlusgrupis oli omakapitali osatähtsus koguvarast 60%.

Varade kasutamise efektiivsuse indikaatorid näitavad, mitme euro eest on realiseeritud toodangut iga varasse investeeritud euro kohta. Varade kasutamise efektiivsus (käibekordaja) tuuakse välja käibevara, põhivara ja koguvara kohta. Mida suurem on varade käibekordaja, seda efektiivsemalt on varasid kasutatud ja ettevõtte kasumlikkus peaks selle läbi paranema.

Maksejõulisuse näitajad iseloomustavad ettevõtte võimekust oma kohustuste täitmisel.

- **Üldine võlakordaja** (kohustiste suhe koguvarasse) näitab, kui suur osa koguvara väärtusest on finantseeritud võõrvahenditega.
- **Kapitali alluvus** (võõrkapitali suhe omakapitali) näitab võlausaldaja riskimäära ning peaks olema alla 2,3.
- **Maksevõime üldine tase** (käibevara suhe lühiajalistesse kohustistesse) näitab, kui palju on ettevõttel käibevara ühe euro lühiajaliste kohustuste täitmiseks. See näitaja peaks olema üle ühe, et ettevõtte suudaks tasuda kõik oma lühiajalised võlad.
- **Likviidsuskordaja** (käibevara (v.a varud) suhe lühiajalistesse kohustistesse) näitab võimekust tagasi maksta lühiajalisi laene, tasuda õigeaegselt arveid hankijatele, maksta õigeaegselt töötajate palgad jne.

Tabel 9. Varade kasutamise efektiivsuse ja maksejõulisuse näitajad

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
VARADE KASUTAMISE EFEKTIIVSUS						
Koguvara käibekordaja	0,30	0,33	0,35	0,36	0,33	0,39
Põhivara käibekordaja	0,37	0,40	0,41	0,43	0,40	0,50
Käibevara käibekordaja	1,72	1,78	2,28	2,36	1,87	1,81
MAKSEJÕULISUS						
Üldine võlakordaja	0,39	0,38	0,40	0,39	0,37	0,40
Kapitali alluvus	0,63	0,62	0,66	0,65	0,58	0,65
Maksevõime üldine tase	1,13	1,47	1,08	1,09	1,27	1,44
Likviidsuskordaja	0,60	0,73	0,61	0,62	0,76	0,40

Koguvara käibekordaja näitab, et iga koguvarasse investeeritud euro kohta saadi 0,33 eurot käivet. See näitaja on grupi keskmisest (0,39) madalamal tasemel (tabel 9).

Üldine võlakordaja (0,37) näitab, et 37% ettevõtte koguvarast on finantseeritud võõrvahenditega. Grupi keskmine vastav näitaja on 40%. Kapitali alluvus on heal tasemel (0,58).

Maksevõime tase (1,27) on rahuldav, seega peaksite toime tulema lühiajaliste kohustiste täitmisega.

Likviidsuskordaja oli bilansipäeval (31.12.2020) 0,76. Üldiselt peetakse rahuldavaks kui see on vähemalt 0,6.

Peamiste finantsuhtarvude analüüs näitab, et 2020. aastal käive vähenes, kuid äritegevuse tasuvuse ja rentaab-luse näitajad olid positiivsed (tabel 10).

Tabel 10. Majandustegevuse tulemuslikkuse analüüs

	Ettevõttes					Grupi keskmine
	2016	2017	2018	2019	2020	2020
Müügitulu	1 935 203	2 376 555	2 705 532	2 944 524	2 685 110	2 301 135
Ärikasum enne kulumit (EBITDA)	1 086 392	1 208 046	708 525	812 187	852 826	526 946
- Kulum	350 763	394 609	454 428	513 559	563 511	376 244
= Ärikasum (kahjum) (EBIT)	735 629	813 437	254 097	298 628	289 315	150 701
+ Finantstulud ja -kulud	-35 376	-39 797	-39 972	-43 002	-44 060	-47 524
= Majandustegevuse kasum (kahjum) (EBT)	700 253	773 640	214 125	255 626	245 255	103 177
- Tulumaks	2 500	2 500	2 500	2 151	1 925	1 946
= Puhaskasum (kahjum)	697 753	771 140	211 625	253 475	243 330	101 231
Käibe kasv, %		22,8	13,8	8,8	-8,8	
ÄRITEGEVUSE TASUVUS, %						
- Ärikasum enne kulumit / müügitulu, %	56,1	50,8	26,2	27,6	31,8	22,9
- Ärikasum / müügitulu, %	38,0	34,2	9,4	10,1	10,8	6,5
Majandustegevuse tasuvus, %	36,2	32,6	7,9	8,7	9,1	4,5
Tasuvus (puhasrentaablus), %	36,1	32,4	7,8	8,6	9,1	4,4
Varade puhasrentaablus (ROA), %	10,9	10,6	2,7	3,1	3,0	1,7
Omakapitali puhasrentaablus (ROE), %	17,8	17,1	4,5	5,1	4,7	2,9

Investeeringud

2020. aastal investeerisite põhivarasse 481 711 eurot, sellest maa ostuks 128 622 eurot, ehitistesse 8 875

eurot ning masinate-seadmete ostuks 344 214 eurot, investeeringutoetusi 2020. aastal ei laekunud.

Tootmise efektiivsuse analüüs

Tootmise efektiivsuse analüüs on koostatud kõigi piimatootjate andmetel, kellel on vähemalt 0,25 tööjõühikut (101 ettevõtet). Ettevõtted on grupeeritud kolme gruppi: vähem edukad, keskmiselt edukad ja edukad ettevõtted. Grupeerimise aluseks on võetud tootmise efektiivsust peegeldav näitaja 'netolisandväärtus tööjõühiku kohta'.

Netolisandväärtuse arvutamiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele toetused ning lahutatakse eri- ja üldkulud ja põhivara kulum. Tööjõu aastaühik on ühe töötaja täistööaeg, mis võrdub arvestuslikult 2200 töötunniga aastas. Netolisandväärtuse jagamisel tööjõu aastaühikuga saadaksegi netolisandväärtus tööjõühiku kohta.

Edukuse gruppide arvutamisel on ettevõtted esmalt järjestatud kasvavalt näitaja 'netolisandväärtus tööjõühiku kohta' järgi ning seejärel jagatud kolme efektiivsuse grupi vahel (vastavalt 25% vähem edukad, 50% keskmiselt edukad ja 25% edukad).

Tabelis 11 on välja toodud näitaja 'netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta' arvutuskäik ja peamised majandusnäitajad, mis kirjeldavad vastavatesse edukuse gruppidesse kuuluvate ettevõtete suurust, tootlikkust, varasid ja kohustusi, sissetulekuid, investeerimiskuid jne.

Tabel 11. Tootmise efektiivsuse analüüs

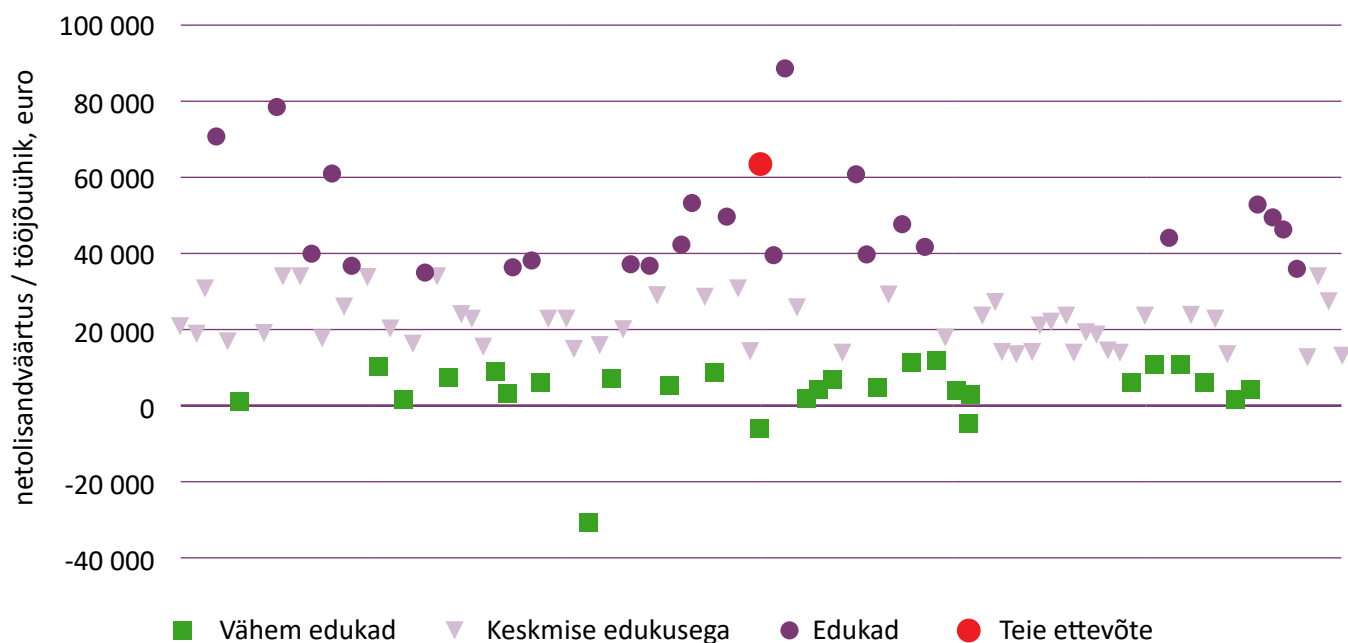
	Ettevõttes	Piimatootmine		
	2020	Vähem edukad	Keskmiselt edukad	Edukad
+ Taimekasvatustoodang	985 982	51 222	473 281	730 960
+ Loomakasvatustoodang	2 013 686	277 190	1 353 749	1 270 351
+ Muud sissetulekud	318 422	19 142	200 227	186 640
+ Toetused (v.a investeeringutoetused)	391 582	32 286	213 884	262 835
- Erikulud	1 111 537	224 364	1 081 262	1 001 238
- Üldkulud	711 853	99 150	497 890	469 290
- Põhivara kulum	563 511	39 176	226 167	279 832
= Netolisandväärtus	1 322 771	17 151	435 822	700 426
Tööjõud kokku, aastaühikutes	20,70	3,84	18,55	14,44
= Netolisandväärtus tööjõühiku kohta	63 902	4 470	23 490	48 520
TÖÖJÕUD				
Tasustatud tööjõud, aastaühikutes	20,70	2,87	18,11	14,00
Tööjõukulu tasustatud tööjõule tunnis, euro	13,67	9,28	10,09	12,66

	Ettevõttes	Piimatootmine		
	2020	Vähem edukad	Keskmiselt edukad	Edukad
MAAKASUTUS				
Kasutatav põllumajandusmaa kokku, ha	1 855,20	113,44	903,66	1 043,54
- renditud põllumajandusmaa, ha	1 514,85	60,74	573,16	702,89
Rendimaa osatähtsus, %	82	54	63	67
Renditasu, euro/ha	52	61	82	104
TAIMEKASVATUS				
Nisu saagikus, t/ha	5,6	4,4	5,3	5,8
Odra saagikus, t/ha	5,3	4,0	4,3	4,7
Õlikultuuride saagikus, t/ha	3,3	1,4	2,9	3,4
Taimikasvatustoodangu väärtus, euro/ha	531	451	530	707
Taimikasvatuse erikulud, euro/ha	124	95	159	197
LOOMAKASVATUS				
Kokku loomühikuid, lü	863,9	142,9	614,8	542,3
- piimalehmad, lü	599,0	92,5	390,2	353,1
- muud veised, lü	264,9	50,1	224,6	185,8
Loomakasvatustoodangu väärtus, euro/lü	2 322	1 928	2 195	2 336
Loomakasvatuse erikulud, euro/lü	1 011	1 437	1 362	1 342
Piimatoodang lehma kohta aastas, kg	10 013	9 662	10 698	10 890
Piima omahind, euro/t	264	313	296	272
Piima realiseerimise hind, euro/t	295	294	299	302
KOGUTOODANG, TOETUSED JA SISSETULEKUD				
Kogutoodangu väärtuse suhe kogukuludesse	1,1	0,8	0,9	1,0
Kogutoodangu (k.a toetused) väärtuse suhe kogukuludesse	1,2	0,9	1,0	1,1
Toetused (v.a investeeringutoetused), euro/ha	211	285	237	252
Põllumajanduslik müügitulu, euro/ha	1 282	2 566	1 631	1 537
Toetuste osakaal sissetulekutes, %	14	10	13	14

	Ettevõttes	Piimatootmine		
	2020	Vähem edukad	Keskmiselt edukad	Edukad
VARAD JA KOHUSTUSED				
Varad kokku, euro/ha	4 419	5 747	4 468	4 156
Kohustised, euro/ha	1 624	3 391	2 331	1 245
Võlakordaja, %	37	59	52	30
Brutoinvesteering, euro/ha	218	-231	364	312

Alljärgneval joonisel on välja toodud piimatootjate jaotus edukuse gruppide lõikes (näitaja netolisandväärtus tööjõu aastahiku kohta alusel) ja Teie ette-

võtte paiknemine sellel jaotusel. Võrdlusgruppidest on välja jäetud ettevõtted, kus ettevõtjatulu tööjõu aastahiku kohta on oluliselt erinev grupi tasemest.

Joonis. Ettevõtete paiknemine edukuse gruppide lõikes